

20.SEPTEBER 2020

Foto: Watson 2018 i Strøket 9, Asker kommune

KUNNSKAPSGRUNNLAG

TEMAPLAN MEDBORGRERSKAP

BEGREPER , FAG OG METODE

TJENESTEOMRÅDE
MEDBORGRERSKAP
ASKER KOMMUNE

Innhold

Temaplanarbeidet i Asker kommune	4
Nettside for temaplanarbeid og kunnskapsgrunnlag i Asker kommune	5
Temaplan medborgerskaps formål.....	5
Fra FNs bærekraftsmål til bærekraftig lokalsamfunnsutvikling	5
Nasjonale føringer	6
Føringer for utviklingen av Asker fram mot 2032	7
Utfordringene som truer bærekraften i dagens velferdssamfunn	7
Asker kommunes utfordringsbilde	8
Utfordringsbildet spesielt framhevet i temaplan medborgerskap:	9
Høye forventinger og knappe ressurser.....	9
Avhengig av tillit	10
Stor variasjon i samfunnsdeltakelse	11
Frivilligheten er i endring	14
Stor sosial ulikhet mellom tettstedene	14
Medborgerskap; Samskaping og Medvirkning	16
Medborgerskap – lysten og mulighet for å delta og ta medansvar for fellesskapet.....	16
Definisjon	16
Medborgerskap - to dimensjoner – mulighet og motivasjon	18
Samskaping – en prosess for likeverdig samarbeid mot bedre løsninger	19
Samskaping som begrep	19
Ulike former for samskaping	22
Samskaping og tilgrensende begreper – ulike nyanser.....	23
Kommunens rolle endres fra formynderskap til samskaping og fellesskap	24
Effekten av samskaping	25
Samstyring - endret lederrolle i samskappingsprosesser	25
Verktøykasse – for å lede gode samskappingsprosesser	27
Medvirkning og innbyggerinvolvering – befolkningen er med på å planlegge sin framtid...29	
Deltakelsestrappen – trinnene fra informasjon til medstyring	31
Innbyggermedvirkningens betydning for lokaldemokratiet	32
Gode strategier for innbyggermedvirkning	32
Demokratisk verdi og demokratiske utfordringer	33
Medvirkningstiltak - hvem deltar på hva? Medvirkningens forbedringspotensial	33
Verktøy for god medvirkningsprosesser	34
Behov for en innovativ kommune	36

Innbyggerne som viktige ressurser i innovasjonsarbeid og tjenesteutvikling	37
Tjenstedesign – brukerne i sentrum for å skape helhetlige tjenester	37
Demokratiutvikling og nærdemokratiske ordninger	40
Nye former for involvering og medvirkning er et fremvoksende felt	40
Nærdemokrati – arenaer for deltakelse og meningsytring mellom valg	40
Nærdemokrati for å fremme stedstilknytning og lokal identitet	41
Sosial tillit som ressurs	42
Modeller for nærdemokrati og samstyring	43
Lokalsamfunnsutvalg (LSU)	44
Oppgaveutvalg	45
Frivillighetsutvalg - medvirkningskanal for frivillighetens paraplyorganisasjoner	46
Innbyggerpanel som medvirkningskanal.....	47
Snubletråder og kjente trusler med samskaping og nærdemokrati	49
Faglige innspill for å lykkes med nærdemokrati og innbyggermedvirkning	50
Gode råd for medvirkningstiltak	51
Enkelt saker vs. Helhetlig og langsiktig politikk	51
Synliggjøring av konkrete effekter	51
Krever kontakt og god virksomhetsstyring	51
Forståelse av makt som dynamisk for å lykkes med samskaping	52
Tilrettelegging av dynamisk og levende arenaer	53
Hva er en levende arena?	53
Innbyggertorgene som levende arena.....	55
Hvordan kan kommunen legge til rette for levende arenaer?	56
Gode og egnede lokaler	56
Åpningstider	56
Digitale løsninger.....	56
Prissetting	56
Frivillighet	56
Hvorfor skal kommunen legge til rette for levende arenaer?	57
Landskap i endring	57
Gode møteplasser gir bedre helse og økt livskvalitet.....	57
Kjennetegn ved en dynamisk og levende arena.....	58
Holdninger og verdier	58
Åpent for alle – godt for alle.....	58
Arena-ansvarlig	58
Kvalitet	58

Arenaen er levende	59
Helsefremming i praksis: gode møter – gode liv	59
Likeverdighet mellom aktørene.....	59
Balanse mellom aktørene.....	59
Retningslinjer og husregler	59
Digitale løsninger.....	60
Eksempler på levende arenaer i Asker.....	60
Digitalt lokaldemokrati i rask utvikling.....	62
Digitale tjenester i kommunen i dag	63
Eksempler på digitale tjenester i Asker kommune per i dag:.....	63
Digitale tjenesters muligheter og nye former for medvirkning og interaksjon med innbyggerne	64
Mobilisering av sivilsamfunn, frivillighet og andre aktører	64
Definisjon av frivillig arbeid	65
Frivillighetens prinsipp- sterk, selvstendig og mangfoldig	65
Frivillig sektors betydning og særstilling i Norge.....	66
Frivilligheten er i endring	67
Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor.....	67
Frivilligheten som ressurs og utviklingspartner i Asker	68
Frivillighetsbarometeret – kartlegging av frivillig sektor i Asker.....	68
Antall lag og foreninger.....	70
Medlemsmasse og rekruttering	70
Medlemskontingent viktigste inntektskilde	70
Samarbeid med kommunen, økonomisk støtte og leie av lokale	71
Mobilisering av sosiale entreprenører og andre aktører	71
Hva er sosialt entreprenørskap?.....	71
Eksempel på sosial entreprenør i Asker	72
Relevant litteratur	74

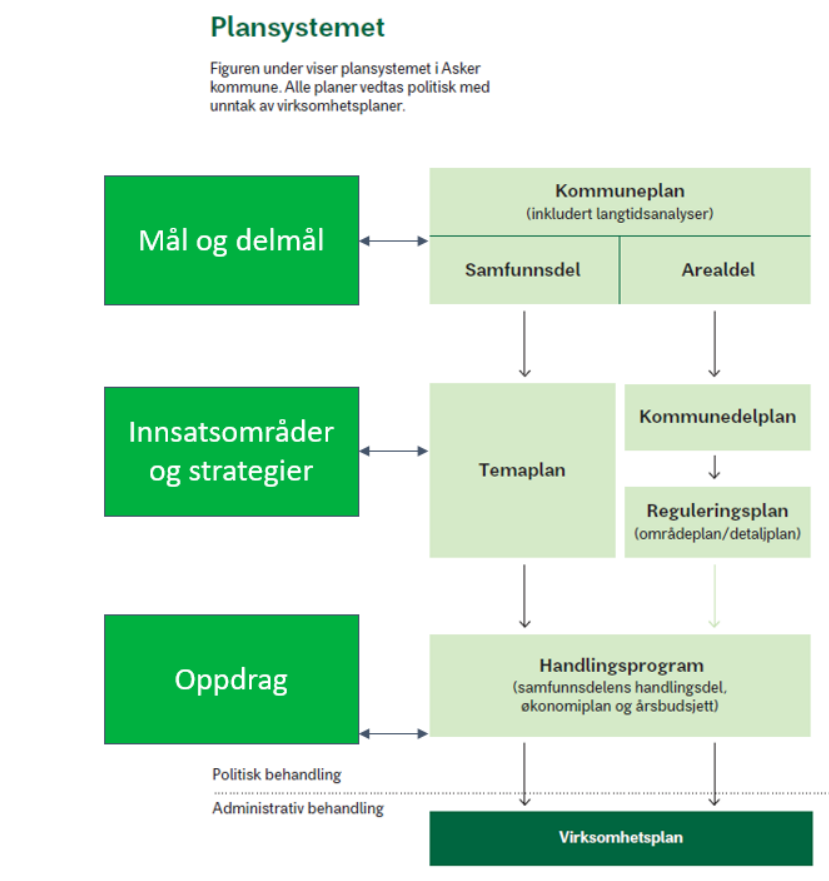
Temaplanarbeidet i Asker kommune

Arbeidet med temaplaner er en del av Asker kommunes plansystem.

En temaplan er kommunens strategiske plan om et spesifikt tema. Temaplaner har gjerne et 12-årsperspektiv, og revideres hvert fjerde år.

Hver temaplan skal ta utgangspunkt i hovedmål og delmål fra Kommuneplanens samfunnsdel og inneholde oversikt over hvilke mål og strategier temaplanen skal bidra til å nå. De relevante målene skal inngå i temaplanene, der de blir konkretisert i innsatsområder og strategier. Det skal ikke defineres nye mål i temaplanen.

Oppstart av temaplanene er gitt i kommunestyrets behandling av Handlingsprogrammet 2020 – 2023, sak 0036/19¹

¹ <https://innsyn3.asker.kommune.no/motekalender/motedag/200200183>

Nettside for temaplanarbeid og kunnskapsgrunnlag i Asker kommune

Kunnskapsgrunnlaget for temaplan medborgerskap – begreper, fag og metode er en samling av relevant kunnskap om fag, og begreper som er brukt i temaplanen for medborgerskap.

Det totale kunnskapsgrunnlaget for temaplan medborgerskap består av bestilte rapporter og utredninger, nasjonal og lokal statistikk og analyse, samt nasjonale føringer. Overordnet er utfordringsbildet for kommunen beskrevet i Kommuneplanens langtidsanalyser fram mot 2040.

- All dokumentasjon i arbeidet med temaplaner og kunnskapsgrunnlag publiseres på kommunens nettsider: <https://www.aker.kommune.no/om-aker-kommune/styring-og-verdier/temaplaner-for-aker-kommune/>
- Kunnskapsgrunnlaget for temaplan medborgerskap finnes i sin helhet her: <https://www.aker.kommune.no/om-aker-kommune/styring-og-verdier/temaplaner-for-aker-kommune/temaplan-for-medborgerskap/>

Temaplan medborgerskaps formål

Formålet med temaplanen for medborgerskap, er å legge til rette for at alle målgrupper kan lære hele livet, være aktive, selvstendige og oppleve mestring og livskvalitet i hverdagen, slik at de kan delta i, og ta medansvar for, samfunn og felleskap.

Temaplan for medborgerskap skal beskrive hvordan Asker kommune kan motivere og tilrettelegge for at innbyggerne ønsker å delta og ta medansvar for samfunn og fellesskap².

Fra FNs bærekraftsmål til bærekraftig lokalsamfunnsutvikling

En rekke utredninger og politiske styringsdokumenter i global, nasjonal og regionale kontekster, peker på at realisering av bærekraftsmålene forutsetter sterke partnerskap. Myndigheter, næringslivet og sivilsamfunnet må derfor samarbeide for å oppnå bærekraftig utvikling. Bærekraftsmålene er ikke mål for FN, det er mål for verden. Mål nr. 17: *Partnership for the goals*, er et sentralt mål for oppnåelse av de øvrige seksten, slik figuren illustrerer.

² Sak 0007/20 Temaplan medborgerskap – mandat og rammer, <https://www.aker.kommune.no/politikk/politiske-moter-og-dokumenter/?q=0007/20&c=200200215#result>

Figur 1. FNs (og verdens) bærekraftsmål sortert med mål 17 som bærende prinsipp for de seksten øvrige. Illustrasjon fra Larvik kommune.

Måleindikatorene U4SSC som indikerer hvor Asker står i forhold til å oppnå bærekraftsmålene viser at kommunen spesielt har muligheter og utfordringer innen disse temaene³:

- Transport
- Ressurser
- Sosial ulikhet
- Digitale infrastruktur og smart teknologi

Nasjonale føringer

Lokaldemokratiet er lovfestet i grunnloven § 49 andre ledd som sier at «innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov»⁴.

Kommuneloven har også vedtatt i § 1-1 at «formålet med loven er å fremme det kommunale selvstyret og legge nødvendige rammer for det. Loven skal legge til rette for det lokale folkestyret og et sterkt og representativt lokaldemokrati med aktiv innbyggerdeltakelse. Videre skal loven bidra til at kommuner er effektive, tillitsskapende og bærekraftige»⁵.

³ <https://www.asker.kommune.no/politikk/politiske-moter-og-dokumenter/?q=0135/20&c=200200212#result>

⁴ Lovdata.n, Kongeriket Norges Grunnlov https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17/KAPITTEL_3#KAPITTEL_3

⁵ Lovdata.no, Kommuneloven, <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-22-83?q=kommuneloven>

Føringer for utviklingen av Asker fram mot 2032

Basert på FNs bærekraftsmål har samfunnsdelen i kommuneplanen for Asker 2020-2032⁶ har lagt føringer og forventninger til utviklingen av Asker fram mot 2032:

- Alle innbyggere skal ha gode bolig- og leveområder, tilrettelagt for samvær og livsutfoldelse på tvers av alder, økonomi og kultur, slik at helsefremmende forhold som trygghet, livsmestring og fysisk aktivitet utvikles. Tidlig innsats og forebygging, samt helhetlige og tilpassede tjenester, er avgjørende for at innbyggerne skal få tjenester som skaper livsmestring i dag og i framtiden.
- Tettstedsutviklingen skal tilrettelegge for tilhørighet og gode innvendige og utvendige møteplasser for innbyggere, frivillige og næringsliv. Innbyggertorgene, så vel som barnehager, skoler og kultur og idrettsanlegg, blir viktige møteplasser i lokalsentrene. Det legges vekt på sambruk av kommunale formålsbygg og anlegg.
- Kommunen skal arbeide for å sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse, og samarbeide på tvers av tjenester og profesjoner for å gi innbyggerne et godt og helhetlig tjenestetilbud. Dette innebærer også en mer aktiv bruker- og pårørenderolle der samarbeidet mellom kommunen og barn, familier og andre blir viktig.

Utfordringene som truer bærekraften i dagens velferdssamfunn

Regjeringens innovasjonsmelding beskriver dagens nåsituasjon slik: Norge er et godt land å leve i. Offentlig sektor nyter høy tillit i befolkningen, og er kjernen i et velferdssamfunn med ansvarlig myndighetsutøvelse og godt tjenestetilbud. Fremover vil Norge møte utfordringer som utfordrer bærekraften i dagens velferdssamfunn. Petroleumsnæringen vil fortsatt være viktig i flere tiår til, men vil bidra langt mindre til det økonomiske handlingsrommet enn det Norge har vært vant til.

Andelen eldre øker, samtidig som det blir færre yrkesaktive. Den globale oppvarmingen og de negative miljøendringene må begrenses. Samtidig vil befolkningen fortsatt ha høye forventninger til offentlig sektor, og Norge skal bidra til å nå verdensmålene for bærekraftig utvikling innen 2030.

Sammen med disse kjente utfordringene står Norge og verden våren 2020 i en global krise, med covid-19-pandemien. Den gir store økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser nå, og vil antakelig prege både Norge og verden i lang tid fremover.

⁶ Kommuneplanen for Asker 2002-2032:

https://www.asker.kommune.no/contentassets/4285d484ae194d8bae76e80908df1230/asker_revidert_kommuneplan_2019_nettpdf

Covid-19 og de strenge smitteverntiltakene har ført til store endringer i måten å leve, jobbe og samhandle med andre, også internasjonalt. Situasjonen utfordrer myndighetene når store og inngripende beslutninger må tas raskt og basert på informasjon som endrer seg fra time til time. Situasjonen krever innovasjon og nye løsninger i en tid hvor tradisjonelle mekanismer for samhandling i seg selv utfordres. Endringskapasiteten er til stede selv om forutsetningene varierer⁷.

Målkonflikter vil i mindre grad kunne løses med økte rammer, men med dialog rundt forventninger og ambisjoner. Kommunen vil i fremtiden, på en helt annen måte enn i dag, være avhengig av deltagende innbyggere i tråd med bærekraftsmålenes artikkel 17 om samarbeid.

Morgendagens utfordringer må løses i fellesskap og i tettere dialog og samarbeid med innbyggerne, fordi vi vet det må gjøres prioriteringer og veivalg ikke alle vil være tilfreds med. Nettopp derfor, og fordi innbyggerne har høy kompetanse, blir samfunnsdialogen så viktig.

Usikre tider bringer muligheter for å fornye seg. Endringsevnen er stor når vi virkelig må eller vil, det har koronakrisen lært oss (Kjeldstadli 2020)⁸.

Asker kommunes utfordringsbilde

Utfordringene med å sikre en bærekraftig framtid, helse og livskvalitet i befolkningen henger tett sammen med løsninger på sammensatte problemer.

Folkehelseindikatorer nasjonalt og for Asker kommune peker på ulike sammensatte utfordringer som truer miljø, trivsel, tillit, helse og livskvalitet oppsummert i Langtidsanalyser mot 2040⁹:

En bærekraftig utvikling er avhengig av sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft¹⁰:

⁷ Meld. St. 30 (2019–2020) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20192020/id2715113/?ch=11>

⁸ Bærum trenger nytenkning og tøffe beslutninger for å oppnå økt bærekraft, kommunedirektør Erik Kjeldstadli: <https://www.budstikka.no/debatt/et-tiar-for-a-sikre-okonomisk-baerekaft/595329/>

⁹ Langsiktige Analyser mot 2040, vedlegg til kommuneplanens samfunnsdel: <https://www.asker.kommune.no/globalassets/nye-asker-kommune/kommuneplan/vedlegg/1-langsiktige-analyser-mot-2040.-oktober-2019.pdf>

¹⁰ Presentasjon i utvalg Medborgerskap 4.juni: <https://www.asker.kommune.no/contentassets/326fcb6935fd4a71a4a0a8ecbf57dec1/presentasjoner-i-tematime-4.-juni-2020-i-utvalg-medborgereskap.pdf>

Globale og nasjonale utfordringer må løses lokalt:

Økonomisk

- Færre arbeidstakere, økende antall eldre
- **Økt tjenestebehov og mindre økonomisk handlingsrom**
- Press på tjenester som ikke er lovpålagte
- Store inntektsforskjeller
- Tilgjengelig digital infrastruktur og smart teknologi

Sosial

- **Økende ulikhet i oppvekst og levekår**
- Redusert hverdagsaktivitet og økt ensomhet
- Boligutvikling som ivaretar sosiale og kulturelle dimensjoner
- **Frivillig sektor i endring, redusert tilknytning til lag og organisasjoner**
- **Sosiale variasjoner i samfunnsdeltakelse**
- Tilgjengelighet til tjenester og møteplasser er skjevt fordelt innad i kommunen

Miljømessige

- **Gode samferdselsløsninger, tilgjengelige tjenester, møteplasser og arbeidsplasser**
- Tap av natur og naturmangfold
- Miljøvennlig bolig og anleggsutvikling
- Bærekraftig livsstil

Utfordringsbildet spesielt framhevet i temaplan medborgerskap:

Høye forventninger og knappe ressurser

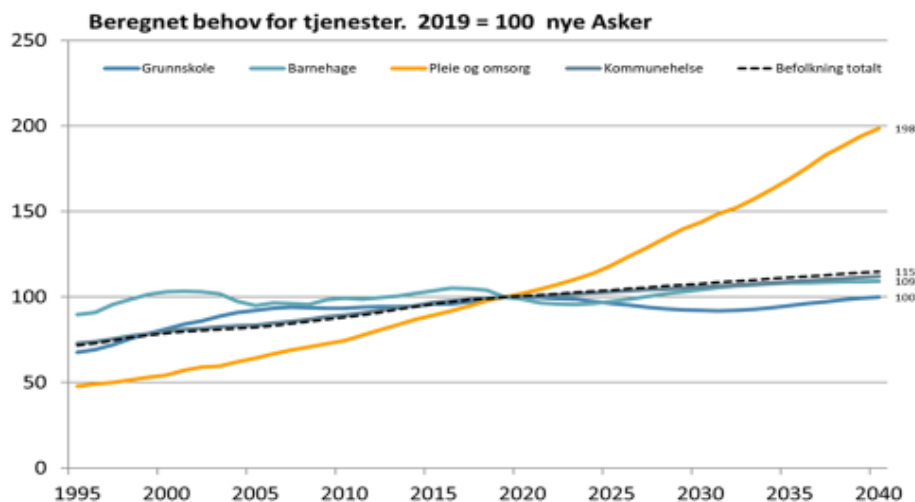
Norske kommuner er gode å leve i. Fremover vil imidlertid Norge møte utfordringer som vi ikke kjenner ennå, men som vi kan forvente vil utfordre bærekraften i velferdssamfunnet. Kommunene befinner seg i et krysspress mellom stigende forventninger til offentlig tjenesteproduksjon på den ene siden, og knapphet på ressurser den andre.

Erfaring viser at styrket involvering av innbyggerne også gir mer treffsikre tjenester, og involvering vil derfor kunne virke positivt på kvaliteten. Systematikk og kunnskapsbasert praksis er avgjørende for å lykkes i dette samarbeidet (Kommuneplanen 2020-2024)

Dette har blant annet sammenheng med at kostnadene til pleie og omsorg vil øke som følge av befolkningsutviklingen som viser et økende antall eldre, og færre yrkesaktive.

Demografikostnadene fremover

7

Mot 2040 viser kommuneplanens langtidsanalyser at alderssammensetningen vil endre seg. Som i Norge for øvrig, blir Askers befolkning eldre som følge av bedre helse og de store barnekullene etter krigen. Trenden viser at fødselsoverskuddet blir stadig mindre. Andelen 80 år vil fordoble seg. I 2019 var 23 prosent av innbyggerne under 18 år. Rundt halvparten var 50-66 år gamle. I 2020-2040 vil andel eldre 67 – 79 år øke med 45 prosent. Andelen barn og unge er i dag høyest i Nesøya, Vollen, Heggedal og Røyken lokalområder. For de eldre aldersgruppene er det høyest andeler i Sentrum, Sætre, Tofte og Klokkearstua.

Avhengig av tillit

Tillit mellom samarbeidsparter gjør det lettere å beslutte, igangsette og gjennomføre politikk og lokale tiltak, og bidrar til sosial og økonomisk bærekraft. Tillit betraktes i dag også som viktig for å fremme samfunnsengasjement. Den gir også mulighetene for samarbeid, politisk engasjement og demokratisk utvikling i samfunnet¹¹.

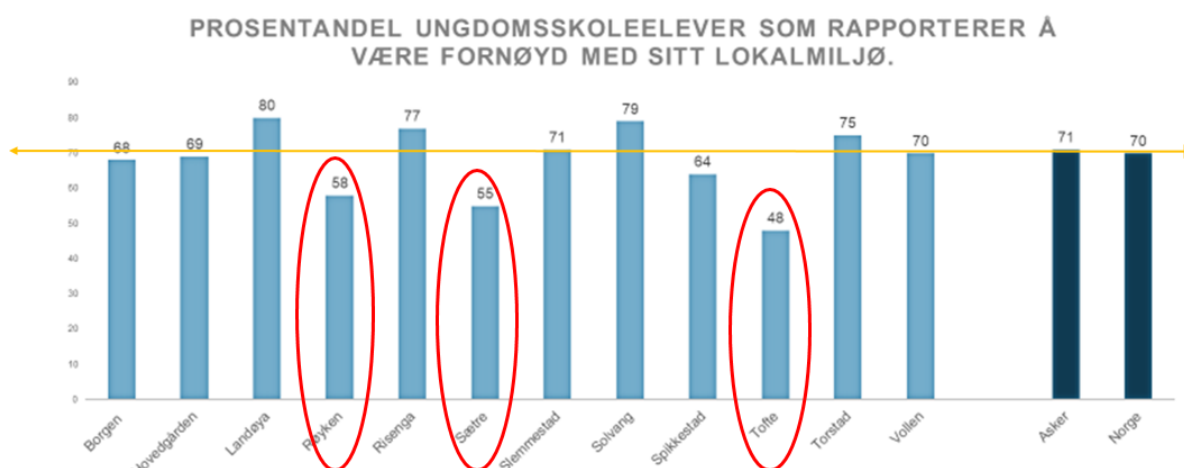
En nylig publisert rapport viser en tendens i retning av økende forskjeller i politisk tillit. Noen stoler i stor grad på politikerne og det politiske systemet, mens andre i stadig mindre grad har en slik tillit. Enkelt fortalt faller den politiske tilliten mest blant dem som hadde minst av den i utgangspunktet, som blant annet personer med lav utdanning. Blant de såkalt politisk ressurssterke – middelaldrende, yrkesaktive og personer med høyere utdanning – er tilliten til politikerne høyere og mer stabil. Én av fem velgere sier seg helt eller nokså uenig i at kommunens folkevalgte er dyktige folk som vanligvis

¹¹ Nordisk ministerråd, Tillit – Nordens guld, <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1107232/FULLTEXT01.pdf>

vet hva de gjør. En like stor andel av lokalpolitikere sier seg ikke enig i at innbyggerne stort sett vet nok om forholdene i kommunen til å bruke stemmeseddelen sin på en fornuftig måte i kommunevalget. Hvis andel av befolkningen i økende grad er avkoblet det politiske systemet og ikke stemmer ved valg, kan det skape økende skjevheter i makt og innflytelse. Dette kan bygge politisk utenforskap og gi mistillit til demokratiet og de politiske institusjonene¹².

Tillit kan dessuten påvirke et steds kultur, identitet og omdømme positivt slik at stedet står frem som mer attraktivt overfor omgivelsene.

Et eksempel viser at det er store forskjeller innad i kommunen på hvordan ungdomsskoleelever rapporterer om de er fornøyd med lokalmiljøet sitt.

Stor variasjon i samfunnsdeltakelse

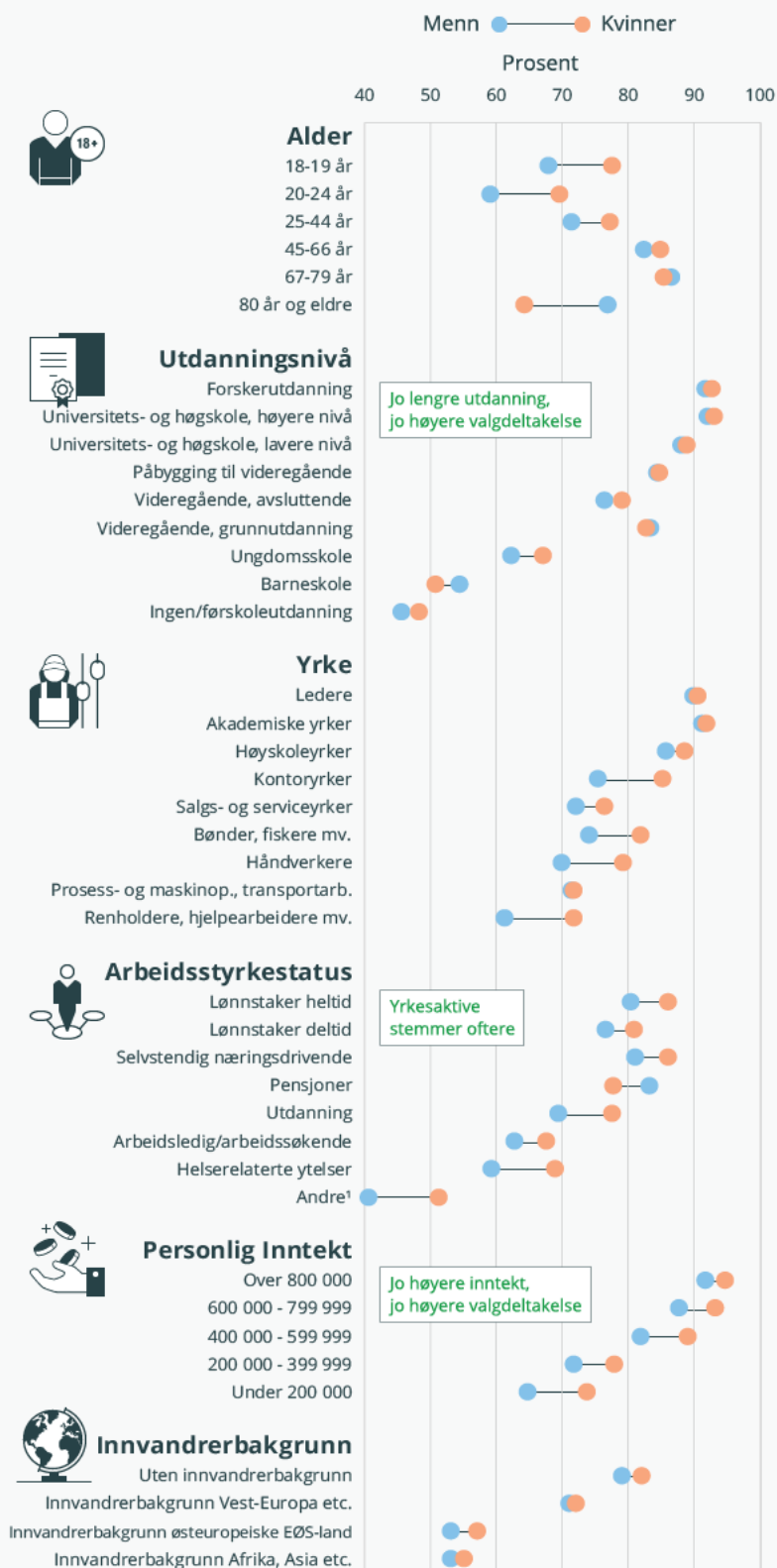
Det er geografiske forskjeller innad i Asker når det kommer til valgdeltakelse. Nasjonalt viser statistikk fra SSB at de med lav utdannelse stemmer i mindre grad ved valg enn de med høy utdanning. Yrkesaktive og de med høyere inntekt stemmer også oftere ved valg ^{13 14}.

¹²Demokrati og tillit og politisk ulikhet, Institutt for samfunnsforskning og NORCE, på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
<https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2677308/Det%2bnorske%2blokaldemokratiets%2blegitimitet.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹³ <https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/lav-valgdeltakelse-blant-unge-voksne>

¹⁴ Vedlegg til kommuneplan for Asker 2020-2032 Samfunnsdelen. Langsiktige analyser mot 2040. Valgdeltakelse i prosent ved forrige kommunevalg og stortingvalg. Tabell 55.

Valgdeltakelse etter ulike grupper. Stortingsvalget 2017.

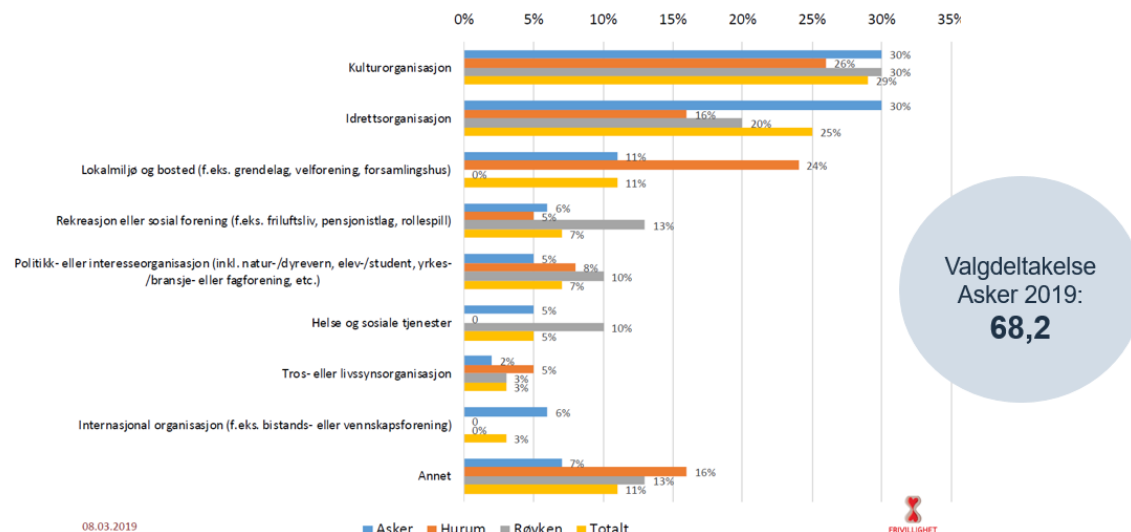
¹ Andre inkluderer personer med kontantstøtte, enslig forsørgerstønad, sosialhjelp, nedsatt arbeidsevne, ikke på tiltak.
Kilde: Valgstatistikk. Befolkningsstatistikk. System for persondata (arbeidsstyrkestatus). Skattestatistikk for personer. Befolkningens utdanningsnivå.

Det er en sammenheng mellom deltakelse i frivilligheten og graden av tillit til lokale myndigheter.¹⁵

Asker – en raus, nær, modig
og skapende kommune

Deltakelse og demokratiutvikling

Tabellen viser fordelingen av deltakelse i ulike typer lag og foreninger. Det utpeker seg noen forskjeller i mellom de tidligere kommunene. I tidligere Hurum er det sterkt engasjement for velforeninger. Mens i tidligere Røyken er det helse og sosiale tjenester, rekreasjon, sosial forening, og som friluftsliv, pensjonistlag og rollespill det er en sterk frivillighet rundt. Tidligere Asker peker seg ut som tydelig ut, også på nasjonalt nivå, med høy deltakelse i idrettsorganisasjoner.

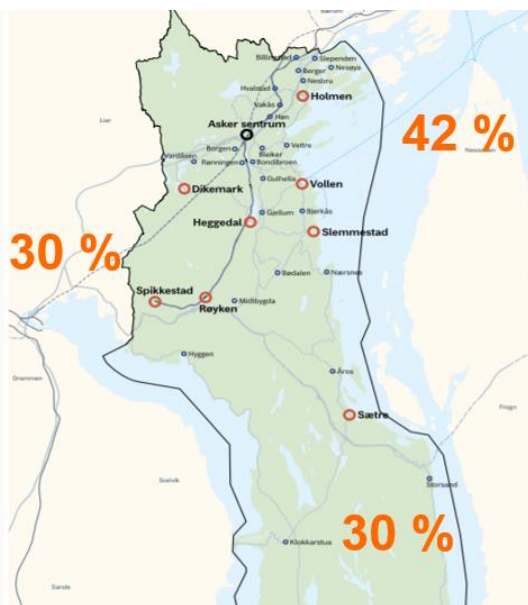
Asker kommune skal bidra til et levende demokrati der innbyggerne utvikler sin kunnskap og deltar i beslutningsprosessene.¹⁶ Det handler også om å skape arenaer og møteplasser for deltakelse og meningsytring mellom valg.

Et eksempel er ungdomsundersøkelsen nasjonalt som viser at 50 % av ungdom i Norge er fornøyd med møteplasser i nærmiljøet. I Asker derimot er det stor variasjon innad i kommunen på opplevelsen av tilgjengelige møteplasser, og for kommunen som helhet er det kun 35 % av ungdommene som er tilfreds med møteplassene i nærmiljøet.

¹⁵ Frivillighet og tillit. Hentet fra: <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/aktuelt/nyheter/frivillighet-og-tillit-.html>

¹⁶ Virksomhetsstyring i Asker kommune

Andel ungdom som er fornøyd med treffsteder og møteplasser i lokalmiljøet

Frivilligheten er i endring

Frivilligheten er i endring. Det er færre som forplikter seg til medlemskap og verv, og flere ønsker heller å bidra i tidsavgrensede oppgaver. Over halvparten av askerbørningene er frivillige, og bidrar til frivillig arbeid. Frivillig innsats er en kilde til fellesskap, demokratiutøving og kompetanse. Av de 50 prosent som ikke er frivillige sier 66 prosent at de vil være frivillige hvis noen spør dem.

Et av kommunens verktøy for å stimulere til deltagelse er tilskudd til aktiviteter og til drift av lag og foreninger. Det er en utfordring hvordan Asker kommune kan innrette sine tilskudd for å støtte opp om selvorganisert aktivitet, nye trender for aktivitet og innsats uavhengig av medlemskap.¹⁷

Videre står flere av Asker kommunes arenaer og lokaler tomme og ledige deler av døgnet. Kartlegging har avdekket at kommunen kan utnytte disse bedre til gode for frivilligheten og sivilsamfunnet.¹⁸

Stor sosial ulikhet mellom tettstedene

Fokuset på sosial ulikhet er også viktig i arbeidet med medvirkning og deltagelse, slik at alle stemmer blir hørt og alle får mulighet til å bli aktive medborgere.

¹⁷ Fagtekst skrevet på oppdrag fra Asker Kommune, Oslo, 5. juni, 2020, Reidar Säfvenbom, Fysisk aktivitet og idrett i barn og unges oppvekstmiljø. Et kunnskapsbasert bidrag til kommuners arbeid med å sikre alle barn og unge et optimalt tilbud innenfor området fysisk aktivitet og idrett.

¹⁸ Rapport Vestlandsforskning/ Telemarksforskning 2020, ikke publisert. Kommer

Medborgerskap handler om å øke deltagelsen i befolkningen. Deltagelse gir igjen økt livskvalitet. Opplevelse av kontroll over eget liv har stor betydning for opplevd livskvalitet ¹⁹.

Formålet til medborgerskapsplanen støtter opp under innsatsområdene som vektlegges i kommunens folkehelsearbeid: ²⁰

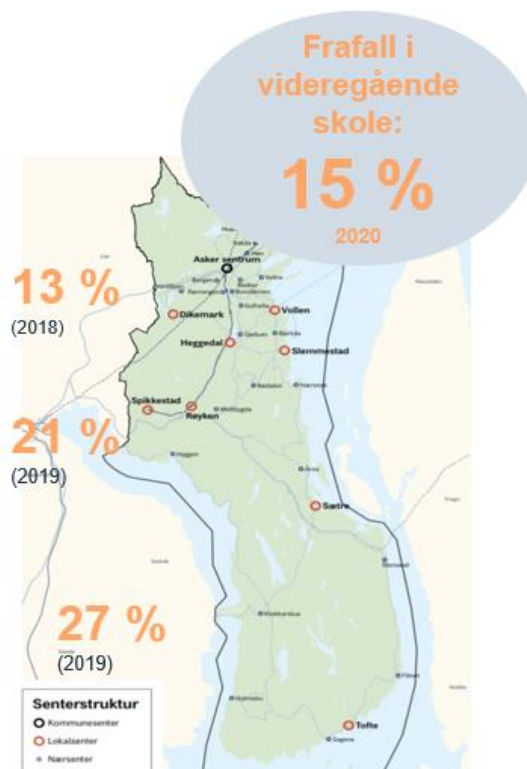
- Flere leveår med god helse og trivsel
- Reduserte sosiale helseforskjeller i befolkningen
- Inkludering, økt deltakelse og forebygging av ensomhet
- En attraktiv og trygg bostedskommune som fremmer helsevennlige valg
- Høy livskvalitet og god fysisk og psykisk helse i befolkningen
- Gode oppvekstvilkår gjennom helhetlig og tidlig innsats for barn og unge

[Askers folkehelseprofil for 2020](#) viser at Asker har store sosiale ulikheter mellom grupper i befolkningen og mellom ulike lokalområder i Asker. Det viser seg tydelig i forventet levealder, de med høy utdanning lever lengre enn de med lav utdanning.

Skoleresultater og gjennomføring av skoleløpet er ulikt fordelt i kommunen og varierer med foreldrenes utdanningsbakgrunn. Selv om utdanningsnivået er relativt høyt i kommunen, er det 15 prosent av ungdommen som faller ut av videregående opplæring. Store forskjeller innad i kommunen viser at i lokale områder er andelen som ikke fullfører videregående på 27 prosent.

¹⁹ Inglehart, R. m.fl. (2008). Development, freedom, and rising happiness: A global perspective (1981–2007). *Perspectives on psychological science* 3(4), 264-285. Se også <https://www.ssb.no/levekar-og-livskvalitet/2017>

²⁰ Intensjonsavtalen kap. 10 for nye Asker sier: «Kommunen satser sterkt på folkehelse gjennom tidlig innsats og (helsefremmende) og forebyggende helsearbeid.

Sosial ulikhet vises også ved at andelen barn som lever i lavinntektsfamilier varierer fra 2,2 prosent til 25,7 prosent mellom ulike lokalområder. Totalt utgjør dette over 1500 barn som lever i familier med vedvarende lavinntekt. (Spesialbestilling SSB 2020).

Medborgerskap; Samskaping og Medvirkning

Medborgerskap – lysten og mulighet for å delta og ta medansvar for felleskapet

Definisjon

Medborgerskap er en betegnelse på en tilstand der en person blir regnet, og med rette kan regne seg selv som, et fullverdig medlem av samfunnet. *Utenforskap* eller *marginalisering* kan i noen tilfeller brukes som motsatsen til medborgerskap²¹.

Asker kommune definerer medborgerskap som 22:

²¹ Basert på Store norske leksikons artikkel om [medborgerskap](#)

²² Basert på sitat benyttet i KS læring, benyttet i opplæringsprogrammet for ledere i Asker kommune, felles presentasjon Medborgerskap. Direktør Medborgerskap Kristin Marie Felde.

Medborgerskap handler om **lysten** og **muligheten** til å ta del i og **medansvar** for fellesskapet.

Å vite at man som medborger kan **påvirke** livet lokalt, både overordnet gjennom å **ta del** i demokratiske prosesser, og i det nære gjennom å ta del i og **medansvar** for fellesskapet.

Personer som utfra disse definisjonene opplever utenforskap og marginalisering på grunn av for eksempel helsemessige eller økonomiske faktorer, mister sin mulighet til fullt medborgerskap i samfunnet. Om tiltak settes inn for å gi økonomisk vanskeligstilte tilgang til utdanning og fritidsaktiviteter, eller gi alvorlig syke mennesker muligheten til å delta etter evne i **arbeid** og **sivilsamfunn**, kan det være en måte å gi utsatte grupper større grad av medborgerskap til det samfunnet de lever i²³.

Dette er eksemplifisert i Asker kommunes handlingsprogram 2020-2023:

Alle skal ha mulighet til å være aktive, uavhengig av hvor de bor, sosioøkonomiske forhold, fysiske begrensninger og alder s 166 – og:

Det er en offentlig oppgave å tilrettelegge for et bredt spekter av kulturvirksomhet, slik at alle får en reell mulighet til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk s 165.²⁴

²³ Basert på Store norske leksikons artikkel om [medborgerskap](#)

²⁴ [Asker kommunes handlingsprogram 2020-2023](#)

Fra intensjonsavtalen

- Stor grad av **innbyggermedvirkning** med gode **nærdemokratiske** ordninger.
- I samarbeid med andre offentlige instanser og det sivile samfunn medvirke til en samfunnsutvikling som **styrker folkehelsen** og utjevner sosiale forskjeller i helse og levekår.
- Anerkjenner frivillighetens store verdi som samfunnsbygger. Og **stimulerer til deltakelse i frivillig arbeid, medborgerskap og samskaping.**

Realiseres blant annet ved hjelp av

- Innbyggertorg
- Nærdemokratiske ordninger som Lokalsamfunnsutvalg
- Lokale kommunale tjenester
- Partnerskap og samarbeid mellom kommunen og andre aktører
- Involvering, brukermedvirkning og innbyggermedvirkning

Intensjonsavtalen om sammenslåing av kommunene Hurum, Røyken og Asker vektlegges arbeid med medborgerskap. Les mer fra FN-sambandet sier om demokrati og medborgerskap [her](#)

Medborgerskap - to dimensjoner – mulighet og motivasjon

Flere finner det nyttig å tenke at medborgerskap har to dimensjoner:

- 1) inkludering og like rettigheter for alle borgere
- 2) borgernes aktive deltakelse i samfunnet²⁵

Den første dimensjonen handler altså om at alle i befolkningen blir behandlet som likeverdige og fullverdige medlemmer av samfunnet. Altså at den enkelte har de samme rettighetene som andre borgere, for eksempel gjennom å ha lik tilgang til velferdstjenester eller lik mulighet til å stemme ved politiske valg.

Den andre dimensjonen omhandler borgernes plikter og medansvar for aktiv deltakelse i samfunnets politiske og sivile liv.

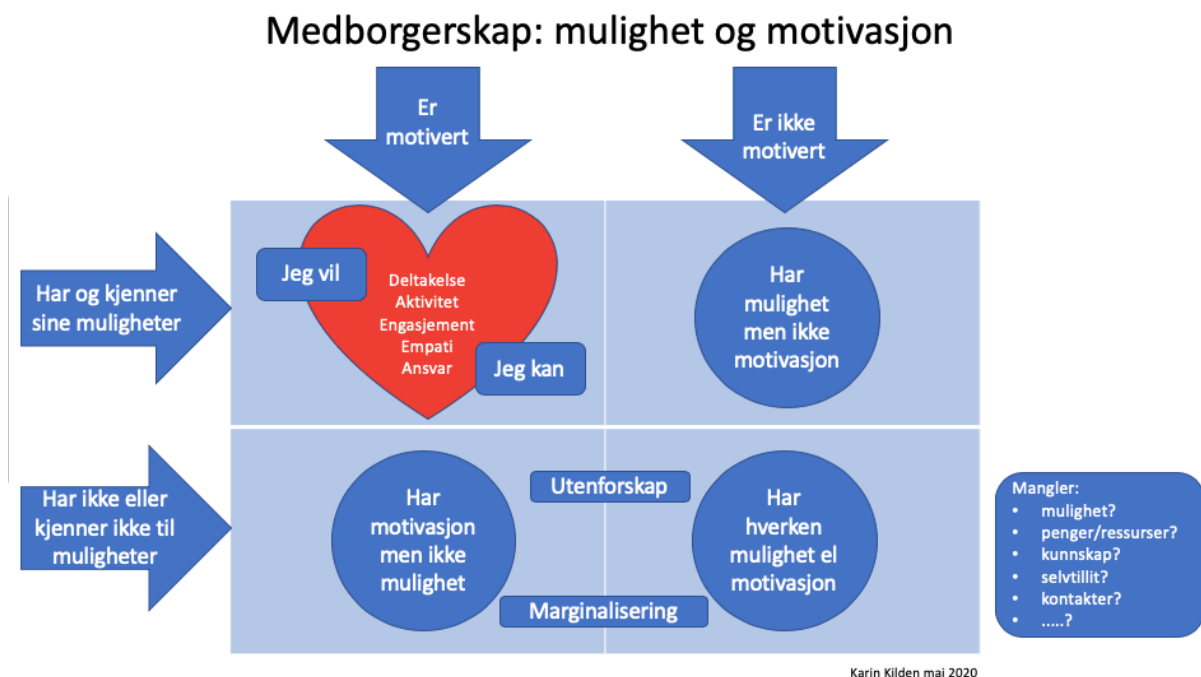
Dette gjenfinder vi i Asker kommunes definisjon ovenfor som «mulighet» og «motivasjon».

Ut fra definisjonene må du altså som medborger både ha og vite om dine muligheter samt ha lyst og motivasjon til å delta.

²⁵ Basert på sitat benyttet i KS læring, benyttet i opplæringsprogrammet for ledere i Asker kommune, skrevet av organisasjonspsykolog Sofie M Stenseng.

Som kommune må vi derfor legge til rette for at innbyggerne skal ha både mulighet og lyst til å delta og bidra – til å bruke sine rettigheter/muligheter, og føle sitt medansvar for et velfungerende og godt samfunn.

Et levende og levedyktig demokrati krever både like rettigheter – altså *muligheten* til aktivt medborgerskap – og at borgere *faktisk* benytter seg av den muligheten og er aktive og medansvarlige medborgere

Samskaping – en prosess for likeverdig samarbeid mot bedre løsninger

Samskaping som begrep

Samskaping er et ord som har fått sterk utbredelse i norsk sammenheng de siste årene. Hvor nytt det er kan illustreres av at søk på «samskaping» i 2014 gav bare ca. 50 treff, mot over 30.000 i 2018. Det brukes hyppig av blant annet KS, departement og forskningsråd. Noen kaller det et moteord, de fleste er enige om at det er en viss uklarhet om meningsinnhold, og hvorvidt det egentlig definerer noe nytt som fenomen eller metode²⁶

Det foreligger ingen konsensus om en norsk definisjon på begrepet samskaping, men kjernen i fenomenet blir beskrevet som at:

²⁶ Røiseland og Loe, Norsk Statsvitenskapelig tidsskrift 01/2019 artikkel 3, «[Samskaping – nyttig begrep for norske forskere og praktikere?](#)»

To eller flere aktører samarbeider for å løse en offentlig oppgave eller et samfunnsproblem gjennom en konstruktiv utveksling og anvendelse av deres forskjellige erfaringer, ressurser, kompetanser og ideer²⁷

Vi ser at sentralt i denne definisjonen er fokus på *handling, prosess og ressurser «på tvers»*.

Asker kommune bruker denne definisjonen basert på KS Håndbok i sosial innovasjon²⁸:

Samskaping er når to eller flere offentlige og private parter inngår i et **likeverdig samarbeid**, med hensikt å **definere** utfordringer og designe og implementere, **nye og bedre løsninger**. Kommunen kan invitere, men løsningen og hvem som gjennomfører er åpent.

Vi ser at sentralt i denne definisjonen står *likeverd* mellom aktørene.

²⁷ Torfing, Sørensen og Røiseland, 2016 Stat & Styring 01/2016 [«Samskabelse er bedre og billigere»](#)

²⁸ [KS Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon](#). Red Lars U Kobro

Kommunen eller andre interessenter kan invitere berørte aktører til å finne felles løsninger. Deretter kan det være andre som gjennomfører løsningen.

Vi kan skille mellom ulike steg innen samskaping. Inspirert av NIBR-rapport 2019:11²⁹ kan vi si at de berørte aktørene skal:

1. Sammen finne kunnskap
2. Sammen analysere kunnskap, grave dypere og utvikle felles forståelse
3. Sammen forhandle frem felles mål som vi får eierskap til
4. Sammen igangsette(teste) og koordinere ressurser
5. Sammen evaluere og finne forbedringspunkter

²⁹ Samskaping som samarbeids- og styringsform for kommunenes folkehelsearbeid. NIBR-rapport 2019:11: <https://fagarkivet.oslomet.no/nb/item/asset/dspace:13365/2019-11.pdf>

«I Asker kommunes forståelse av begrepet samskaping, er man særlig opptatt av likeverd mellom aktørene. I denne sammenhengen kan det være nyttig å skille samskaping fra et tradisjonelt samarbeid.

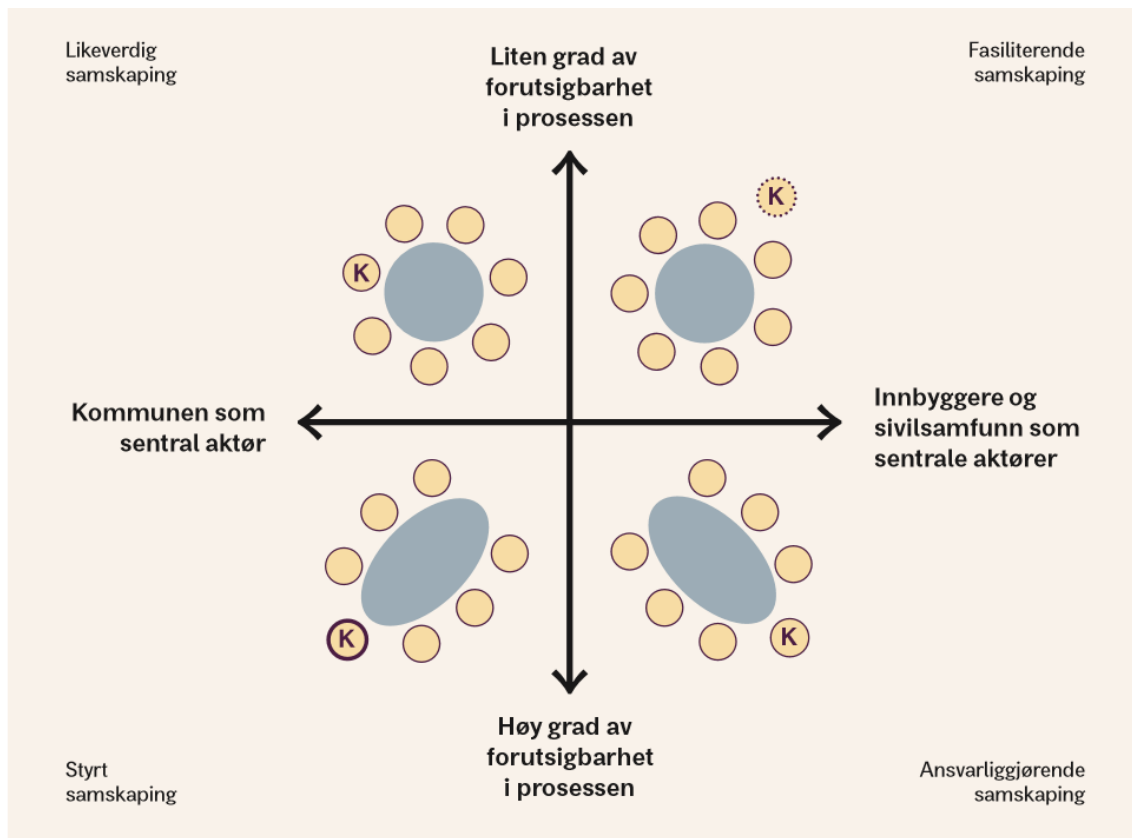
Samarbeid er invitasjon til å delta i en prosess som ikke eies likeverdig av alle - oftest vil en eller flere aktører «eie» og definere problem, retning og mål før samarbeidet starter. Samskaping derimot er invitasjon til å delta i en problemløsningsprosess der alle aktører har rett til eierskap både hva gjelder definisjon av utfordring/problem, valg av prosess, verktøy og mål.»

Heidi Thommessen, frivilligkoordinator, Asker kommune

Ulike former for samskaping

Det finnes ulike former for samskaping. Jens Ulrich definerer samskaping i fire hovedkategorier (Ulrich 2016). Modellen skiller rollene fra hverandre når det gjelder hvem som er den ledende aktøren i å definere problemet, sette mål, designe og gjennomføre løsningen. Modellen viser også graden av forutsigbarhet i resultatet.

De ulike formene for samskaping er illustrert i modellen under:

Modellen er hentet fra «Samskabelse – en typologi» av Jens Ulrich, VIA University College, Clou skriftsserie, Art. 2016-001.

- **Styrt samskaping** innebærer at kommunen definerer problemet, setter mål, designer og gjennomfører løsningen med innspill fra andre aktører.
- **Ansvarliggjørende samskaping** innebærer at kommunen definerer problemet og setter mål, men at andre aktører er med på å designe og gjennomføre løsningen.
- **Likeverdig samskaping** innebærer at kommunen definerer et utfordringsområde, mens andre aktører bidrar til å definere problemet nærmere. Aktørene samarbeider deretter om å sette mål og designe og gjennomføre løsningen.
- **Fasiliterende samskaping** innebærer at aktørene i sivilsamfunnet definerer problemet, setter mål og designer og gjennomfører løsningen. Kommunen kan ha en fasiliterende rolle og eventuelt bidra med gjennomføring av løsningen

Samskaping og tilgrensende begreper – ulike nyanser

I Norden er samskaping ofte nevnt i samme åndedrett som sosial innovasjon, sosialt entreprenørskap, empowerment og/eller samstyring. Begrepene er ikke identiske, men har noen fellestrekk³⁰:

- skaper mer robuste, bærekraftige, og treffsikre løsninger på identifiserte komplekse sosiale problemer.

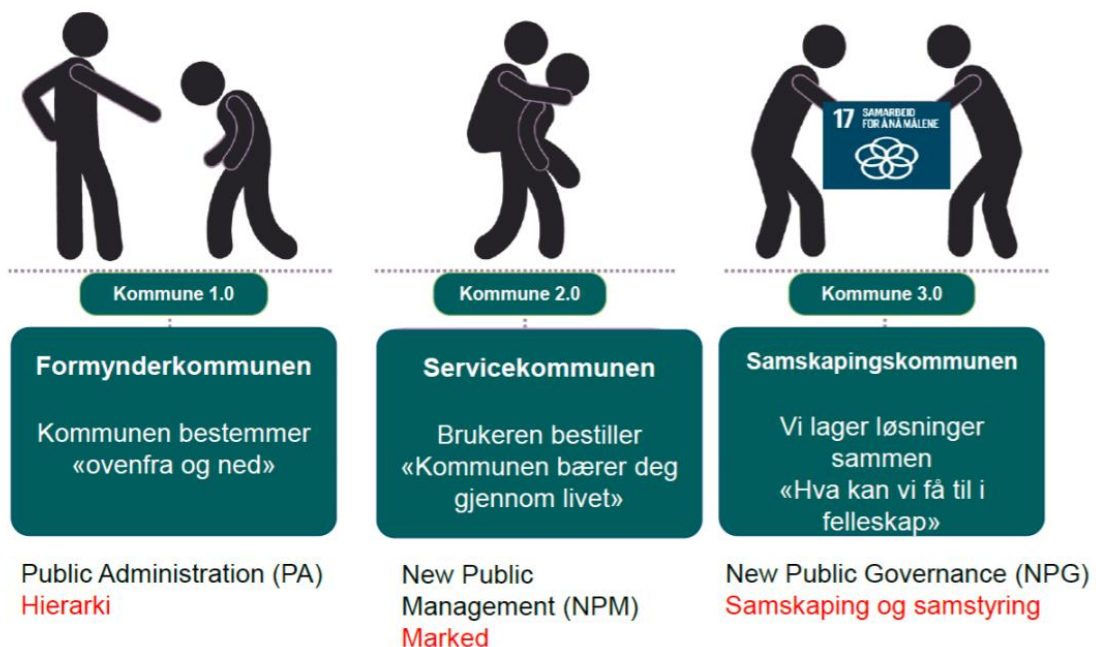
³⁰ [KS Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon](#). Red Lars U Kobro

- vektlegger at brukere av sosiale tjenester, og andre innbyggere i sivilsamfunnet, er viktige og likeverdige bidragsytere for velferdsløsninger, med potensial for å skape økt demokratisk verdi.
- grenser mellom private virksomheter, offentlig sektor og sivilsamfunnet, blir stadig mer flytende.
- ambisjon om å skape nye løsninger på tvers av etablerte organisatoriske grenser og skillelinjer

Kommunens rolle endres fra formynderskap til samskaping og fellesskap

Samfunnsutviklingen de siste 50 år utfordrer kommunens tradisjonelle rolle. Dette er en trend som er synlig i hele Skandinavia.

Skanderborg kommune i Danmark omtaler disse endringene som overgangen fra «Kommune 1.0», via «kommune 2.0» til «kommune 3.0». De peker på kommunens vei fra 60-tallets strenge myndighetsutøverrolle via 90-tallets servicerolle, til at kommunen i dag ses på som «det lokale fellesskapet», der innbyggerne involveres mer aktivt enn tidligere som en ressurs og partner gjennom nye former for samskaping og samarbeid³¹

Asker kommune bruker begrepet **samskapingskommunen**.

³¹ [Asker kommunes innovasjonsstrategi 2015-2018](#)

«Mye tyder på at samskaping blir en vesentlig organisasjonsoppskrift i det som av mange omtales som «New Public Governance», eller på norsk «ny offentlig ledelse». Ikke minst i en situasjon der flere av oppgavene en har satt seg fore å løse er komplekse, og der ingen enkeltaktør sitter med løsningen alene. Dette innebærer en anerkjennelse av at samtidens økende kompleksitet, fragmentering og usikkerhet må håndteres av samfunnet som helhet for å skape verdier til det beste for fellesskapet, i fellesskap»³²

Effekten av samskaping

Samskaping har et innovativt potensial til å fornye strukturene og endre tjenestenes kvalitet og innhold. En lang rekke utfordringer, som miljøspørsmål, kriminalitet, sosiale problemer og helse, kan ikke løses av offentlig sektor alene. Dette har skapt behov for å utløse andre sosiale krefter i samfunnet og utvikle tilnærminger til kommunal tjenesteproduksjon der de som blir direkte berørt av tjenestene involveres på en mer konkret måte i tjenestenes utforming og implementering³³

Samskaping bidrar ifølge Agger, Tortzen & Rosenberg (2018)³⁴ til fire former for verdi³⁵:

1. Demokratisk verdi: Empowerment, tillit og sosial kapital
2. Effektivitets- og kvalitetsverdier: Bedre og/eller billigere offentlige ytelser
3. Innovasjonsverdi: Nye løsninger på sosiale utfordringer
4. Offentlig verdi: Helhetsorienterte og kollektive løsninger

Samstyring - endret lederrolle i samskapingsprosesser

Samskaping innebærer utvikling av løsninger i et likeverdig samarbeid mellom offentlige aktører, innbyggere og sivilsamfunn. Denne måten å jobbe på utfordrer tradisjonelle former for ledelse, planlegging og styring.

³² [NIBR-rapport 2019:11](#) Samskaping som samarbeids- og styringsform for kommunenes folkehelsearbeid: Hva vet vi? Hva er utfordrende? Og hvor går vi videre?

³³ [St.meld. nr. 29 \(2012–2013\)](#)

³⁴ <https://forskning.ruc.dk/da/publications/hvilken-værdi-skaber-vi-med-samskabelse>

³⁵ Fra opplæringsprogrammet for ledere i Asker kommune, skrevet av organisasjonspsykolog Sofie M Stenseng.

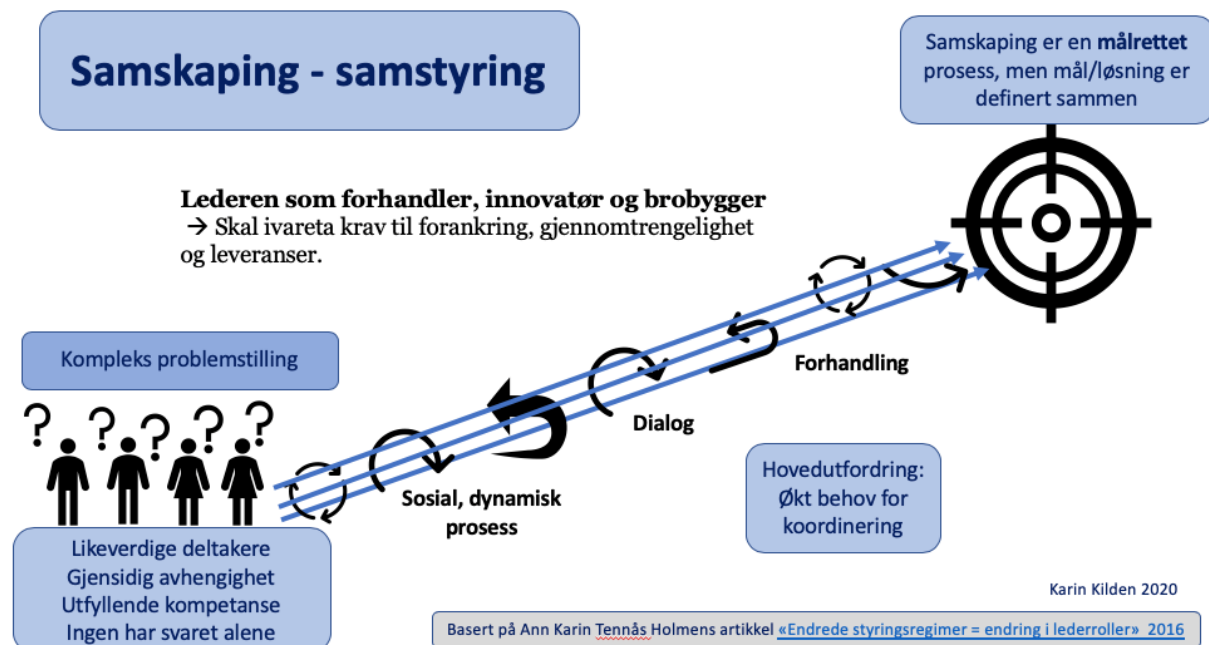
Samstyring er en styringsmodell om handler om å lede, planlegge og styre samskappingsprosesser.

Parallelt med idealet om samskaping har en ny form for ledelse og lederrolle vokst frem: *governance* på engelsk, oversatt til *samstyring* på norsk.

Både på engelsk og norsk er dette et flertydig begrep det ikke er full enighet om innholdet og betydningen av³⁶ men her en beskrivelse etter ph.d. Ann Karin Tennås Holmen:

Ved *samstyring* samarbeider ulike aktører i et ikke-hierarkisk forhold. Samarbeidet omfatter tjenester, oppgaver og saker med relevans for offentlig styring. Det er tre aspekter ved samstyring:

1. aktørene som inngår i samstyringen, **gjensidig avhengige**. Det innebærer at de forsøker å oppnå noe som de bare kan få til i fellesskap.
2. beslutninger fattes i gjennom **dialog og forhandlinger**. Samstyring finner bare sted i den grad de involverte aktørene er i stand til å diskutere seg frem til løsninger som alle kan slutte seg til. (...).
3. samstyring en **planlagt og målrettet aktivitet**, ikke bare tilfeldigheter. Mål må fastsettes, virkemidler må velges, strategier må utformes, og ulike aktiviteter må koordineres. ³⁷

³⁶ https://www.idunn.no/nst/2008/01-02/governance_pa_norsk_samstyring_som_empirisk_og_analytisk_fenomen

³⁷ <https://www.magma.no/endrede-styringsregimer-endring-i-lederroller>

KS har i samarbeid med flere aktører kommet frem til noen punkter som er viktige i ledelse av fellesskap og samskappingsprosesser:

- 1. Etablere nettverket:** Aktuelle aktører og innbyggere må inviteres og inkluderes, spilleregler for samarbeidet må etableres i åpenhet.
- 2. Ramme inn nettverket:** Verdier må etableres i fellesskap. Det må skapes en fortelling om hvorfor nettverket er etablert, hva vi ønsker å oppnå sammen og hvilke roller de ulike aktørene har. Alle som deltar må være kjent med dette.
- 3. Sikre fremdrift:** Det må sikres en plan for fremdrift i arbeidet. Det må legges til rette for medvirkning, inkludering, tillit og kunnskapsdeling. Det må finnes kunnskap og kompetanse om hvordan eventuelle konflikter håndteres.
- 4. Bygge relasjoner:** Alle medvirkende må oppleve at deres synspunkter blir hørt.³⁹

«GOVERNANCE er den nye vinen. Både for planlegging, ledelse og styring. For å lykkest må vi på den eine sida nå innbyggjarane og kvarandre direkte i enda større grad, og på den andre sida digitalisere styringsprosessane og ta ibruk sanntidsdata digitalt å navigere etter i mykje større grad enn i dag.»

Direktør for Medborgerskap, Kristin Marie Felde

Verktøykasse – for å lede gode samskappingsprosesser

For å lykkes med innovasjonsarbeid og samskappingsprosesser må det utvikles en aktiv innovasjonskultur i organisasjonen. Gjennom å utvikle en kultur for læring styrkes organisasjonens evne til å omsette ny kunnskap til ny praksis og bedre tjenester. Videre må medarbeidere og ledere ha kompetanse og verktøy for å gjennomføre endringsprosesser.

Samskaping bygger på tillit mellom alle involverte aktører. For at reell samskaping skal skje er det nødvendig med så stor likeverdighet mellom aktørene som mulig. I noen sammenhenger vil kommunens handlingsrom være styrt av lover, regler og folkevalgte beslutningsprosesser. Det er viktig at alle som deltar gjøres kjent med de

³⁸ Ann Karin Tennås artikkel

https://www.researchgate.net/publication/333105629_ENDREDE_STYRINGSREGIMER_ENDRING_I_LEDERROLLER

³⁹ <https://www.ks.no/globalassets/handbok-for-samskaping.pdf>

reglene som må følges og hvilket handlingsrom de har til å være med å skape et felles resultat.

Asker kommune har formulert 5 viktige spørsmål som bør besvares i forkant av samskappingsprosesser:

Når egner samskaping seg?

1. Hvor **kompleks** er utfordringen?
2. **Egner** utfordringen seg for samskaping?
3. Er **du villig** til å gi fra deg kontroll?
4. Hvilken **rolle** skal aktørene som deltar i samskapingen ha?
5. Er det rom for å **feile** og **lære** av feilene?

Videre kan kommunen ha ulike roller i prosessen og rundt bordet:

Hvilken plass har vi rundt bordet?

- Hvem definerer utfordringene?
- Hvem skal sette mål?
- Hvem skal være med å designe løsninger?
- Hvem skal gjennomføre løsninger?

Nettressurser for å lede gode møter, prosesser og medvirkning:

- Prosessverktøy fra Lent AS: <https://www.prosessverktøy.no/>

- KS håndbok i samskaping:
<https://www.ks.no/contentassets/cc2dd10e4e054c768c0ffdbd9fa29384/handbok-for-samskaping.pdf>
- Verktøy for samskapende sosial innovasjon: <http://samson-ks.herokuapp.com>

Medvirkning og innbyggerinvolvering – befolkningen er med på å planlegge sin framtid

Innbyggermedvirkning handler om å lytte til innbyggerne. Det skal styrke tilliten til lokaldemokratiet og sikre at innbyggernes stemme blir hørt. Innbyggermedvirkning innebærer å involvere innbyggerne i kommunen eller fylkeskommunen, både gjennom valg, men også mellom valg. Derfor er det viktig å tilrettelegge for innbyggerdialog gjennom regler og lovverk, men også i prosesser der innbyggermedvirkning ikke er lovpålagt⁴⁰.

Innbyggermedvirkning er i noen sammenhenger lovpålagt. Dette gjelder innenfor kommunens eller fylkeskommunens planprosess, innbyggerinitiativ, eldreråd og råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Hva er medvirkning? I plan- og bygningsloven forstås medvirkning som *enkeltpersoners og gruppers rett til å kunne delta i, og påvirke offentlige utrednings- og beslutningsprosesser*. Det betyr at befolkningen i et samfunn er med på å planlegge sin framtid. Medvirkning i planprosessen har et perspektiv om "best mulig plan".

Plan- og bygningslovens formålsparagraf sier at kommunen skal sikre medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. I kapittel. 5 om Medvirkning står det:

«Enhver som fremmer planforslag skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private».

Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte.

Kommunen er ansvarlig for at lovens krav om medvirkning følges opp i alle planprosesser og kommunen må skaffe nødvendig kompetanse og si hvordan medvirkning skal gjennomføres.

I tillegg kommer lovens krav til høring og offentlig ettersyn (PBL. § 5-2).

«Når loven her bestemmer at et planforslag skal sendes på høring, skal forslaget sendes til alle statlige, regionale og kommunale myndigheter og andre offentlige

⁴⁰ Innbyggermedvirkning kort fortalt: <https://www.ks.no/fagomrader/demokrati-og-styring/innbyggermedvirkning/>

organer, private organisasjoner og institusjoner, som blir berørt av forslaget, til uttalelse innen en fastsatt frist»

Høringen er bred og omfatter både offentlige etater på kommunalt, regionalt og statlig nivå sammen med ulike interesseorganisasjoner, lokale velforeninger, politisk nedsatte råd og utvalg samt naboer og andre berørte parter av planforslaget. Planmyndigheten tar i bruk dialogmøter, folkemøter, workshop, innbyggerpanel mm. Kommunens planavdeling har også samarbeidet med regionale myndighet og prøvd ut ulike metoder for medvirkning.

Bred medvirkning bør helst skje fra tidlig fase, mulighetsstudier og i forkant av en planprosess, og ikke bare som del av en planprosess, altså gjerne før og som grunnlag for utforming av planforslaget. Bred medvirkning bør også skje i forkant av byggeprosjekter, særlig offentlige bygg herunder kommunens egne formålsbygg. Kommunens egne prosjekter styrt av kommunens prosjekt- og utviklingsavdeling blir viktig i denne sammenheng.

Medvirkningen bør være aktiv, bred og oppsøkende. Samtidig bør det utvises et kritisk blikk for hvem man har medvirkning med. Hvem er mest representative? Erfaringer fra medvirkningsprosesser i planarbeider viser at de som deltar i medvirkningsprosesser ofte representerer samme alder, gruppe eller talspersoner.

En ambisiøs medvirkning i planlegging er utfordrende og svært tidkrevende. På mange måter er dette et fag i seg selv og man skal ha tid og god trening i å tilrettelegge dette på en god måte for best resultat. Det er ikke alltid dette lar seg forene med lovens krav om tidsfrister.

Gode medvirkningsprosesser krever også involvering på tvers av kommunens tjenesteområder og virksomheter. Samfunnstjenester, Oppvekst og Velferd er vel så viktig som Samfunnsutvikling for å bistå å sikre den ønskede og brede medvirkningen⁴¹.

Regjeringens veileder Medvirkning i planlegging Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven beskriver målet om å:

- sikre gode løsninger som tar hensyn til alles behov
- legge til rette for at alle berørte og interesserte aktører kan komme til orde
- fremme kreativitet og engasjement, og være en arena for demokratisk deltakelse i lokalsamfunn
- fremskaffe et godt beslutningsgrunnlag

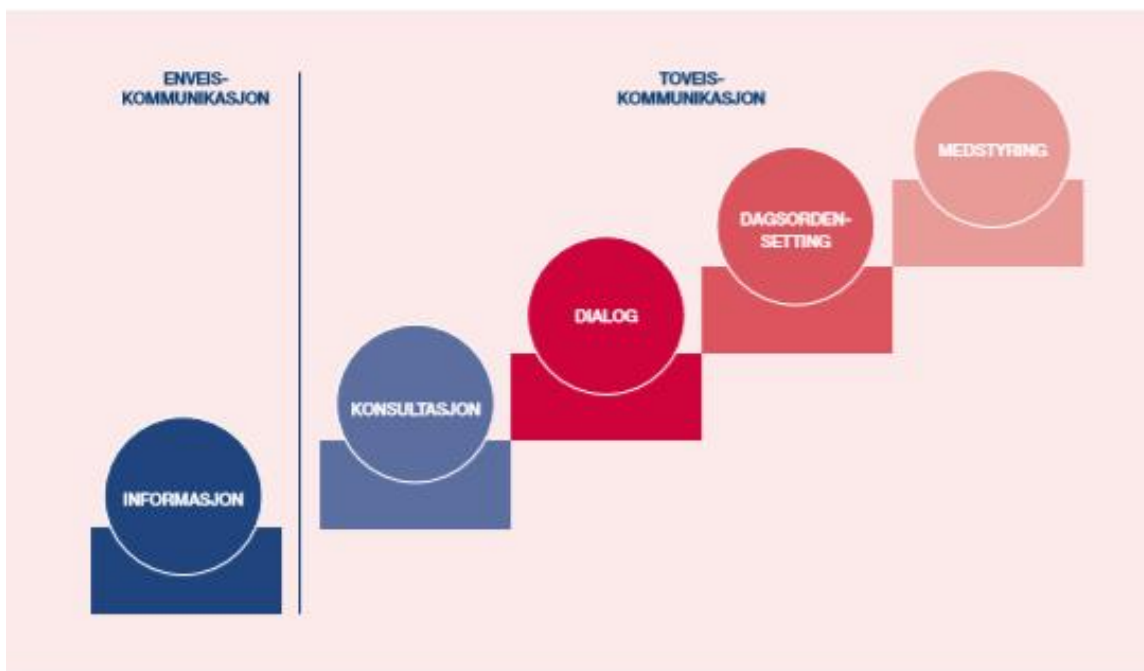
⁴¹ Innspill fra tjenesteområde samfunnsutvikling til arbeidet med temaplan medborgerskap

Befolkningens aktive rolle i plan- og beslutningsprosessen fremheves som viktig for å ta vare på felles verdier og grunnleggende levekår i et bærekraftig samfunn.

Hvordan medvirkningen i planleggingen tilrettelegges, er avgjørende for å sikre velfungerende og effektive planprosesser. En for rask oppstart uten tilstrekkelig involvering fra berørte interessegrupper, gir ikke nødvendigvis mer effektive planprosesser⁴².

Deltakelsestrappen – trinnene fra informasjon til medstyring

Deltakelsestrappa er en illustrasjon som skiller mellom ulike former for medvirkningstiltak og grad av innbyggerinvolvering. Hvert steg «oppover» betyr at deltakerne får større muligheter til å delta og større innflytelse i de politiske prosessene.

⁴² Medvirkning i planlegging

Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_med_virkning.pdf

Deltakelsestrappa skiller mellom informasjon på det nederste trinnet, videre til konsultasjon, dialog, dagsordensetting og medstyring på øverste trappetrinn⁴³.

Innbyggermedvirkningens betydning for lokaldemokratiet

Innbyggermedvirkning gjør de folkevalgte bedre i stand til å være gode representanter for innbyggerne. **Et viktig prinsipp er nærhet og berørthet**, at vedtak gjøres så nært de som blir berørt slik at de kan få sin stemme hørt. Spesielt viktig er det at de folkevalgte ivaretar interessene til dem som ikke hever stemmen, men som er mest berørt.

Politikken får også bedre forankring og gir tillit til at de folkevalgte lytter til dem. Folk kan lettere akseptere beslutninger som de i utgangspunktet er uenige i, hvis de føler seg hørt og opplever at de har fått en god begrunnelse. Beslutninger som er bedre forankret hos innbyggerne kan lette iverksettingen av tiltak. Samtidig gir god innbyggermedvirkning viktig læring for både politikere og innbyggere om innbyggernes behov og politikernes prioriteringer⁴⁴.

Gode strategier for innbyggermedvirkning

Suksesskriteriene for å lykkes med innbyggermedvirkning fordrer at det er nedfelt i overordnede planer og strategier. Tilgjengelige ressurser og fagkompetanse er avgjørende.

Felles for vellykkede medvirkningstiltak er at de er synlige, har konkrete, klare og aktuelle innbyggernære spørsmål, tydelig formål, treffer målgruppen der de er, bred medvirkningsmeny, tidlig medvirkning, synliggjøring av effekten av medvirkningen.

Gode strategier definert i rapporten *Medvirkning med virkning*:

- Å ha en eksplisitt begrunnelse for hvorfor man ønsker innbyggermedvirkning
- Å tenke over hvem man ønsker innspill fra – bred eller spisset målgruppe?
- Å være bevisst når i prosessen man involverer innbyggerne, og hvordan dette påvirker medvirkningen
- Hvorfor + Hvem + Når = Hvordan

⁴³ HVORDAN INVOLVERE INNBYGGERNE? Idehefte om medvirkningstiltak i kommuner og fylkeskommune, KS:
<https://www.ks.no/contentassets/0880c768a7af4f239a17c24500264bc5/Innbyggermedvirkning-interaktiv.pdf>

⁴⁴ *Medvirkning med virkning*: <https://www.medvirkning.no/wp-content/uploads/Innbyggermedvirkning-KS-UniRokkansenteret-NIBR.pdf>

Demokratisk verdi og demokratiske utfordringer

Rapporten *Medvirkning med virkning* viser til at innbyggermedvirkning innebærer også et dilemma som kommunen aktivt må forholde seg til. Medvirkning innebærer en fare for at de som deltar får uforholdsmessig mye innflytelse på bekostning av de som ikke deltar. De mest ressurssterke er de mest aktive og dermed får størst innflytelse. Politikere og kommuneansatte har et ansvar for å målbære synet til de som ikke deltar i kommunale beslutningsprosesser mellom valg.

Rapporten peker vider på at politikerne kan tidvis føle seg forpliktet til å ta hensyn til innspill fra befolkningen, som de egentlig ikke er enige i. Dette er mest problematisk når politikerne føler seg tvunget til å prioritere enkeltsaker fremfor en helhetlig og langsiktig politikk. Videre opplever en del politikere at innbyggerdeltakelse kan gjøre det vanskelig å gjennomføre upopulære, men nødvendige tiltak. Uansett er det opptil politikerne å vurdere og vekte ulike innspill med tanke på hvem som er mest berørt. Denne vektingen og veiingen vil politikerne måtte gjøre som hele kommunens representant – de påligger dem altså et ansvar for ikke bare å anvende prinsippet om berørthet, men å vurdere konsekvenser av et vedtak for alle kommunens innbyggere, også på lang sikt⁴⁵.

Medvirkningstiltak - hvem deltar på hva? Medvirkningens forbedringspotensial

Gruppen innbyggere som deltar mellom valg er ikke et tverrsnitt av befolkningen men er voksne med høyere utdanning og høyere inntekt enn gjennomsnittet i befolkningen.

Å tilby ulike kanaler for deltakelse sender signaler om at folkevalgte og kommunen er opptatt av å lytte til innbyggerne men det ser ikke ut til at det automatisk henger sammen med folks faktiske deltakelse.

Når kommunen inviterer til deltakelse er det ofte en utfordring at terskelen oppleves for høy og formen for formell.

Nedenfor presenteres noen erfaringer fra aktuelle undersøkelser og utredninger som viser **forbedringspotensialet i dagens medvirkningsprosesser**:

1. Metodepraksis

- Studier av reguleringsplaner indikerer at det ikke foregår omfattende medvirkning utover lovens minstekrav. I 100 tilfeldig utvalgte reguleringsplaner fra Oslo, Bergen og Trondheim var det kun fem prosent som hadde gjennomført medvirkning utover minimumskravet.

2. Prosessforankring og engasjement

⁴⁵ Medvirkning med mening:

<http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/nibr/files/filer/Samarbeidsrapport-NIBR-UniRokkansenteret-2013-web.pdf>

- For å sikre en tilstrekkelig interessant prosess er det for mange viktig at politikerne er synlige og tar eierskap, også underveis i medvirkningsprosessene. Det er ofte politikerne og ikke planleggerne som befolkningen vil ha kontakt med.
- Dersom bred medvirkning skal ha en virkning utover deltakelse i seg selv, fungerer den best når befolkningen er tilstrekkelig engasjert.
- Det er lettere å engasjere sivilsamfunnet i planlegging på de områder hvor befolkningen allerede er aktive, f.eks. gjennom frivillig arbeid.

3. Strategisk tilnærming

- Få kommuner har en overordnet strategi for å sikre systematisk innbyggerdialog

4. Tidlighetsprinsippet

- Lokale organisasjoner opplever manglende muligheter for tidlig medvirkning. De medvirker i høringene, men opplever at høringene kommer for sent - i en fase hvor de viktigste premissene allerede er lagt.
- I plansaker med større berøringsomfang og/ eller hvor sannsynligheten for spenninger mellom viktige interesser og hensyn kan oppstå, viser erfaringer at tidlig innsats er vesentlig for å sikre best mulig samordnende og effektive planprosesser.

5. Åpenhet

- Deltakere i medvirkningsprosesser opplever at de ikke får tilbakemelding om hva som skjer med innspillene, hvor saken står, og hvordan innspill tas hensyn til i det endelige vedtaket.

Verktøy for god medvirkningsprosesser

- Regjeringens veileder for medvirkning i planprosesser: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_medvirkning.pdf
- HVORDAN INVOLVERE INNBYGGERNE? Idehefte om medvirkningstiltak i kommuner og fylkeskommune, KS: <https://www.ks.no/contentassets/0880c768a7af4f239a17c24500264bc5/Innbyggemedvirkning-interaktiv.pdf>
- Arendal kommune vedtok i 2018 en samskapingstrategi. I denne beskrives en forenkling av Europarådets kode for god praksis for innbyggerinnvolvering.⁴⁶

Liste over tiltak for medvirknings i ulike deler av prosessen, listen er ikke uttømmende:

Tilgjengeliggjøring av informasjon

Oppstart med ulike varslingsformer

- Allmenn kunngjøring
- Brev

⁴⁶ <https://www.coe.int/en/web/ingo/civil-participation>

- Melding
- Brosjyre
- Bruk av offentlige plasser som ofte er besøkt av allmennheten
 - Offentlige oppslagssider og sosiale medier
 - Offentlige oppslagstavler
- Utlegging av planer til offentlig ettersyn
- Elektronisk visnings-/delingssted - Dropbox
- Utstilling
- Annen bruk av massemedier
 - Pressemelding og informasjonsmøte
 - Pressekonferanse
 - Intervju med politikere eller planlegger

Oppstartsmøte

Innhenting av informasjon

1. Interessent-/aktøranalyse
2. Svarskjema
3. Annen undersøkende metode
 - Undersøkelser
 - Spørreundersøkelse
 - Nettundersøkelse
 - SWOT-analyser
 - Stedsanalyse
 - Kulturhistorisk stedsanalyse DIVE
 - Stedsopplevelse
 - Gyldighetstest i landskapsanalysen
4. Intervju

Høringsuttalelse

Dialog

Åpent møte/seminar/konferanse

- Informasjonsmøte
- Arbeidsseminar med panel
- Søkekonferanse
- Dialogkonferanse

Mottaksarrangementer og oppsøkende virksomhet

- Åpent kontor/servicedag
- Informasjonskontor
- Utstilling og stands

MEDVIRKNING I PLANLEGGING METODEOVERSIKT

- Informasjonsterminaler
- Møtebesøk
- Dør-til-dør-besøk

Planleggingsbefaring

- Gåtur/barnetråkk/ungdomstråkk
- Sykkeltråkk
- Rullestoltrilling/-kjøring
- Fotografering

Visualiseringsverktøy

- Digitale planverktøy

- Sosiale medier
 - Mobile enheter
 - Nettverksdialog/elektroniske diskusjonsgrupper
- Digitale fortellinger
- Mentale og kognitive kart
- Kultur for lokal deltakelse og engasjement
 - Kunst som arena
 - Idrett som arena

Arbeidsgrupper/-verksteder

- Deltakende læringsmetode "Participatory Learning and Action"
- Diversity Icebreaker
- Fokusgruppe
- Idemyldring
- Kreativ problemløsning
- Arbeidsbokmetoden
- Anerkjennende undersøkelse
- Åpent forum
- Kafedialog
- Plansmie
- Teater og fortellinger
- "Planning for Real"

Fremtidsmetoder

- Fremtidsverksted
- Scenarioer
- Fremmedkort-scenario
- "Future City Game"

Behov for en innovativ kommune

Regjeringens innovasjonsmeldingen peker på at å lede for innovasjon og nytenking krever at ledere lager rutiner og strukturer som støtter oppunder utvikling av nye idéer og nye samarbeidsformer. Å utvikle nye idéer til konkrete løsninger krever handlingsrom, fleksibilitet og risikostyring. Gode relasjoner og tillit er avgjørende for å skape resultater på tvers og utover eget oppdrag og ansvarsområde.

Å starte med å definere behovene fremfor løsningene innebærer at det man vil gjennomføre er ukjent når man starter et innovasjonsprosjekt. Det er derfor viktig at ledere og politikere dokumenterer om forventede effekter er oppnådd. Det kan være særlig krevende å ta tak i behov som man ikke vet om det er mulig å løse.

Det er sider ved rollen som politiker som kan gjøre det krevende å støtte opp om innovasjon. Blant annet kan gevinstene av innovasjonsprosesser være vanskelig å identifisere, eller kan komme først etter lengre tid. Det kan gjøre det mer aktuelt å prioritere prosjekter med mer synlige gevinster nærmere i tid.

Samarbeid både med innbyggere, organisasjoner og næringsliv må gjøres slik at prosessene forblir demokratiske. Det innebærer åpenhet om prosessen, hvem som deltar og hvilke muligheter eller utfordringer man tar utgangspunkt i. Kravene til

åpenhet er høye i norsk offentlig forvaltning, og de må være like høye i innovativt arbeid.

Innovasjon innebærer en viss risiko og løsningen kan bli en helt annen enn den man først så for seg, fordi man starter med å definere behovet og ikke løsningen. Dette kan være vanskelig å formidle til offentligheten, og kan innebære at politikere vegrer seg for å iverksette eller støtte opp om innovasjonsprosesser (St. meld. 30.)

Disse utfordringene understreker behovet for åpenhet om prosessen, åpenhet om at resultatet ikke er kjent når prosessen starter, og åpenhet om muligheten for at man ikke oppnår ønsket effekt innen en gitt tid.

Innbyggerne som viktige ressurser i innovasjonsarbeid og tjenesteutvikling

Å involvere innbyggerne i innovasjon kan gjøres på mange måter. Flere av disse er utprøvd i Norge. Fellesnevneren er å engasjere innbyggerne på nye måter og inkludere flere i diskusjoner om viktige spørsmål for lokalsamfunnet eller samfunnsutviklingen.

Innbyggerne representerer en ressurs og har kunnskaper og erfaringer som valgte myndigheter kan dra nytte av. I tillegg har innbyggerne både idéer og synspunkter som kan være viktig for beslutningstakere å kjenne til. De nye ordningene for innbyggerdeltakelse skjer med det representative demokratiet som utgangspunkt og ramme.

Befolkningen har høye forventninger til offentlig sektor. Å sette brukeren i sentrum handler ikke om å møte disse forventningene for enhver pris, men å la innbyggernes behov stå i sentrum for utvikling av de tjenestene det offentlige tilbyr.

Tjenestedesign – brukerne i sentrum for å skape helhetlige tjenester

Kommuner møter i økende grad komplekse utfordringer uten kjente løsninger. Samtidig er brukernes behov og forventninger til tjenester i stadig endring. Innovasjon er en måte å møte utfordringene slik at oppgavene kan løses på en bedre og mer hensiktsmessig måte. Det skiller seg fra utviklingsarbeid ved at man ikke vet hvordan løsningen vil se ut når man starter. Bruk av tjenestedesign i innovasjonsprosesser kan øke kvaliteten og skape bedre brukeropplevelser. En del kommuner har brukt denne tilnærmingen for å utvikle, planlegge og organisere tjenestene bedre.

- Et eksempel er Asker Velferdsrab. ⁴⁷ Kommunen gjennomførte en åpen og inkluderende prosess med vekt på å forstå brukernes behov. Innsikten fra arbeidet viste at brukerne av de boligsosiale tjenestene hadde komplekse og sammensatte behov, som ikke bare hørte hjemme under kommunens boligsosiale tjenestetilbud.

Det er en ny type samarbeidsmodell der de koordinerer tjenester til familier eller ungdommer i en vanskelig livssituasjon i et langsiktig perspektiv. Asker har med Velferdsrablen gått fra å tenke velferd som en kostnad, til å tenke velferd som en investering.

For å skape helhetlige og mer sammenhengende tjenester må det samarbeides på tvers av sektorer og forvaltningsnivå, og for å svare på reelle behov må brukerne spille en aktiv rolle i tjenesteutformingen. Ved å ta brukernes behov og stemme på alvor tvinges organisasjonen til å tenke annerledes, og nye løsninger kan bringes frem igjennom tjenstedesign.

Det er definert fem prinsipper for tjenstedesign og når tjenstedesign kan være nyttig ⁴⁸.

⁴⁷ Asker kommune, Velferdsrab: <https://www.asker.kommune.no/sosiale-tjenester-og-boliger/asker-velferdsrab/>

⁴⁸ Tiden inne for tjenstedesign: <https://www.ks.no/contentassets/95012b87175744bdbdeac08893c93402/idekatalogen.pdf>

PRINSHIPPER:

01 BRUKERSENTRETT. Ikke gå rett på løsning.

Skap meningsfulle tjenester ved å systematisk fokusere på brukernes (innbyggers og ansattes) behov.

02 SAMSKAPENDE. Involver alle interessenter for å sikre riktig kompetanse, kvalitet, engasjement og eierskap.

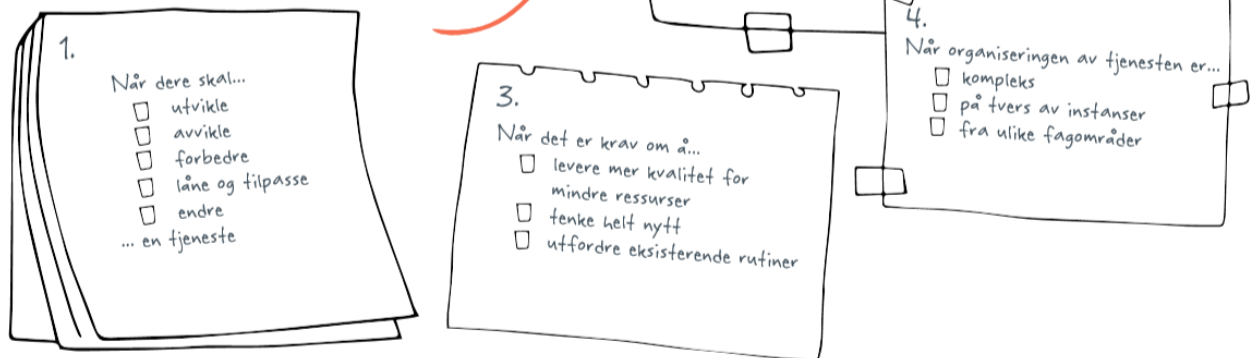
03 HELHETLIG. Arbeid med hele brukerreisen for å skape en god og sammenhengende opplevelse for de som bruker og leverer tjenesten. Husk å tenke på hva som skjer både før og etter tjenesten!

04 VISUELT. Visualiser informasjon og ideer for å forenkle kompleksitet, skape felles forståelse og god dokumentasjon.

05 TESTET. Arbeid utforskende og lag prototyper kontinuerlig gjennom prosessen for å teste, validere og videreutvikle løsninger.

NÅR KAN MAN BRUKE TJENESTEDESIGN?

Tjenstedesign er i flere sammenhenger en verdifull måte å angripe et problem eller løse en oppgave på. Dersom du kan krysse av et eller flere av alternativene på listene, er tjenstedesign sannsynligvis en hensiktsmessig tilnærming for deg og din kommune.

Demokratiutvikling og nærdemokratiske ordninger

Innføring av nærdemokratiske ordninger i Asker er knyttet til kommunens sterke satsing på bærekraftsmålene. Bærekraftig lokalsamfunnsutvikling kjennetegnes av at befolkningen og næringslivets behov imøtekommes og håndteres på en måte som ikke reduserer kommende generasjoners muligheter til å dekke sine behov. Et slikt perspektiv forutsetter en balanse mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling og hensynet til natur og økologi på alle måter. FNs bærekraftsmål griper derfor i betydelig grad inn i lokaldemokratisk arbeid.

Nye former for involvering og medvirkning er et fremvoksende felt

Basert på Faglig Innspillsnotat skrevet av Lars Ueland Kobre⁴⁹:

Nærdemokrati handler om makt og demokratisk innflytelse på avgrensede geografiske områder innenfor en kommune.

Nærdemokratiske ordninger er en samlebetegnelse på ulike systemer og modeller for engasjement og deltakelse i lokalbefolkningen, og forholdet mellom denne befolkningen og det etablerte representative politiske og administrative systemet i kommunen forøvrig.

Nye former for involvering og medvirkning er et framvoksende felt i den internasjonale diskusjonen om demokratiets tilstand. Mange innbyggere føler de blir lite ivaretatt av de etablerte politiske systemene, samtidig som systemene også viser at de gradvis blir dårligere i stand til å levere aksepterte løsninger på utfordringer preget av økt kompleksitet.⁵⁰

Nærdemokrati – arenaer for deltakelse og meningsytring mellom valg

Vårt politiske system bygger på det representative demokrati der velgerne gjennom valg velger representanter som skal treffe beslutninger på befolkningens vegne. Etter fire år tar velgerne stilling til om representantene skal få fornyet tillit.

Valgdeltakelse og muligheter for at alle grupper og lag i samfunnet deltar, er viktig i den normative debatten om demokratiet. Partiene og måten de fungerer på, er sentrale aktører i et representativt demokrati. Demokrati handler også om å skape arenaer for deltakelse og meningsytring mellom valg. I tillegg til det representative

⁴⁹Sesam notat Nærdemokratiske ordninger av Lars Ueland Kobre,
<https://www.asker.kommune.no/contentassets/326fcb6935fd4a71a4a0a8ecbf57dec1/sesam-notat-om-nardemokratiske-ordninger-juni-2020.pdf>

⁵⁰ Arnesen, S. (2018) Demokratisk legitimitet. Foredrag på Kommunal- og moderniseringsdepartementets konferanse for prosjektet Fremtidens lokaldemokrati i nye kommuner. 26. september 2018.
https://www.regjeringen.no/contentassets/e74264c4e7974fdc919577172a531063/arnesen_lokaldemokratikonferanse_manus.pdf

demokratiet vil derfor tilrettelegging av deltakelsesformer som omfatter politisk diskusjon og innflytelse inngå i kommunenes rolle som demokratisk arena.

Det er både **fordeler og ulemper** knyttet til en nærdemokratiorganisering som følger gamle kommunegrenser.

- På minussiden kan det segmentere gamle motsetninger og forsterke lokal identitet på bekostning av ny felles kommuneidentitet og fellesskapsløsninger på tvers av gamle territorielle grenser.
- Tilhørighet og tilknytning kan på den annen side være en ressurs for engasjement og deltakelse. Områder med tydelig identitet viser seg best i stand til å kunne utnytte handlingsrommet som lokaldemokratiske ordninger gir.

Et alminnelig motiv for å etablere nærdemokrati er:

ønsket om å bidra til mer kontakt mellom det representative demokratiet og forvaltningen «inne på rådhuset» og befolkningen «ute» i kommunen.

Slik kontakt kan ivaretas på en rekke måter, nærdemokratiske ordninger er langt fra den eneste. *Ordningen med nærdemokrati, slik det legges opp i Asker er egentlig svært ambisiøs og arbeidskrevende. Større innbyggermedvirkning gjennom nærdemokratiske organer forutsetter en rekke institusjonelle og formelle mekanismer.*

Hvis koblingene mellom nærdemokratiet og det sentrale kommunedemokratiet er svakt, risikerer man at effekten også kan bli svak, i beste fall. – I verste fall kan det forårsake mangelfullt oppfylte forventninger, frustrasjon, og økt konflikt – med andre ord motsatte effekter av hva som er intendert ³⁸.

Nærdemokrati for å fremme stedstilknytning og lokal identitet

Et viktig formål med nærdemokratiske ordninger definert til avgrensede deler av kommunen, er å fremme stedstilknytning og lokal identitet. Stedsutvikling er et tema med økende interesse og vitenskapelig produksjon de senere årene, både i Norge og i resten av Europa.⁵¹

Ikke-statlige aktører i form av lokale og regionale nettverk involveres og mobiliseres i større grad enn tidligere, i kommunale beslutnings- og handlingsprosesser. Den lokale befolkningens interesser ivaretas altså gjennom nye og eksperimentelle former

⁵¹ Brandtzæg, B.A. (2014b). Kommunesamanslåing og regional utvikling. Betydning av identitet og tilhørighet. Telemarksforskning. TF-notat 29/2014.

for deltakelse. Kommunen ses i større grad som et sted, ikke først og fremst en organisasjon.⁵²

Frivillige lag, organisasjoner og foreninger, sitter gjerne med verdifull kunnskap og kompetanse, og kan derfor være sentrale bidragsytere i mange ulike sammenhenger. Involvering av frivillig sektor er også en viktig inngang for å få fram et steds særpreg og kvaliteter, og endelig kan involvering av frivillige være med på å skape lokalt engasjement og underbygge engasjement fra lokale ildsjeler og ambassadører. Den frivillige sektoren bidrar til å skape deler av det miljømessige, kulturelle og sosiale grunnlaget som gjør et sted attraktivt, noe som i sin tur danner grobunn for bærekraftig utvikling.

Sosial verdiskaping kan være en nøkkelfaktor i arbeidet med nærdemokratiske ordringer. Det er ikke mulig bare å beslutte eller bevilge seg til sosial verdiskaping – det kreves andre typer ressurser. Sosiale ressurser for motivasjon, mobilisering, dialog og tillit, har vist seg å være undervurdert i flere forsøk med lokal mobilisering og nærdemokrati.⁵³

Telemarksforskning har utviklet en attraktivitetsmodell som er bygget på en forutsetning om at alle steder kan påvirke egen attraktivitet.⁵⁴ De kan stimulere arbeidsplassvekst og tilflytning (redusert fraflytting) gjennom å blir mer attraktive for *bedrifter, besøk, og bokvaliteter*.

De tre hovedfaktorene danner en trekantet modell, kalt «*attraktivitetspyramiden*». I henhold til funn som er generert ut fra bruk av modellen, er tillit og samarbeid mellom ulike aktører fra ulike deler av attraktivitetspyramiden, en plattform for stedsutvikling i hele attraktivitetspyramiden.

Sosial tillit som ressurs

Norge skårer høyt på graden av sosial tillit i befolkningen som betyr at vi i Norge stoler ganske enkelt i større grad på hverandre enn det som er vanlig i andre deler av verden. Den norske velferdsmodellen er avhengig av en høy grad av sosial tillit. Borgerne må stole på at alle medborgere via skattesystemet bidrar til samfunnsøkonomien, og at myndighetene forvalter midlerne på en rettferdig og effektiv måte.

Sosial tillit er en ressurs som bidrar til sosial og økonomisk bærekraft. For eksempel vil mennesker med en høy grad av tillit oftere mene, at de har kontroll over eget liv og

⁵² Kobro, L.U. (2018) La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon. KS og USN. <https://openarchive.usn.no/usn-xmlui/handle/11250/2488431>

⁵³ Svardal, S., L.U. Kobro, G.K.AA. Leikvold, C. Sørhaug og A. Thorstensen (2015) Sluttrapport fra følgeevaluering av programmet Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK). TF-rapport nr. 352, 2015.

⁵⁴ Vareide, K, Kobro, I. og Storm, H. (2013). Forslag til ny programteori for attraktivitet. Milepelsnotat 2. Telemarksforskning. TF-notat nr. 11/2013.

de livsmulighetene livet kan gi. Tillit betraktes i dag også som viktig for å fremme samfunnsengasjement som helhet, samtidig som den minsker kriminaliteten og øker den enkeltes lykke. Beregninger tyder på, at en stigning på ti prosent i den sosiale tillit kan forventes at medføre en stigning på et halvt prosent i et lands økonomiske vekst. Den gagnar også mulighetene for samarbeid, politisk engasjement og demokratisk utvikling i samfunnet ⁵⁵.

Tillit kan sies å være en bærende verdi i en rekke modeller og teorier for samfunnsutvikling. Tillit mellom sentrale aktører på et sted gjør det lettere å beslutte, igangsette og gjennomføre politikk og operative tiltak for å bedre livskvaliteter på et sted. Tillit kan dessuten påvirke et steds kultur, identitet og omdømme positivt slik at stedet står frem som mer attraktivt overfor omgivelsene.

Telemarksforskning har utviklet en *tillitsundersøkelse* for kommuner og regioner som avdekker hvor stor tillit viktige samfunns- og utviklingsaktører har til hverandre. Disse erfaringene kan være nyttige som grunnlag for å vurdere i hvilken grad lokalutvalgene i Asker fungerer. ⁵⁶

Modeller for nærdemokrati og samstyring

Nærdemokratiske ordninger

Nærdemokratiske ordninger handler om å **styrke** det **representative demokratiet**, valgt av folket. **God lokalkunnskap** og **grundig beslutningsgrunnlag** gir bedre grunnlag for politikkutforming.

Lokalsamfunnsutvalg og oppgaveutvalg.

⁵⁵ Nordisk ministerråd, Tillit – Nordens guld, <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1107232/FULLTEXT01.pdf>

⁵⁶ Momrak, A.M. & Leikvoll, G.K. (2019). Innbyggerinvolvering og samsskaping i kommunal sektor. Telemarksforskning. Rapport 471.

Lokalsamfunnsutvalg (LSU)

- Lokalsamfunnsutvalg (LSU) er faste strukturer tilknyttet geografiske tettsteder.

Lokalsamfunnsutvalgene er vedtatt etablert i Tofte, Slemmestad og Heggedal som en forsøksordning. Forsøksordningen skal gjelde 2020 og 2021.

Kommunestyret vedtok i sitt møte 28.01.20 i sak 3/20 reglement for utvalgene, samt prosess for oppnevning.

Formål

«(Stedsnavn) lokalsamfunnsutvalg er oppnevnt av kommunestyret og underlagt bestemmelser for utvalg i kommuneloven.

(Stedsnavn) lokalsamfunnsutvalg skal styrke lokaldemokratiet gjennom å legge til rette for at innbyggere, lokale lag og foreninger og andre aktører har mulighet til å ta del i- og medansvar i saker som angår lokalsamfunnet».

Lokalsamfunnsutvalgene skal:

- Styrke det deltakende demokratiet gjennom å mobilisere til medvirkning og skape engasjement i lokalsamfunnene i saker som angår lokalsamfunnene.
- Styrke det representative demokratiet gjennom dialog med hovedutvalg for medborgerskap, som høringsinstans i saker som angår lokalsamfunnet, og med rett til å fremme saker på vegne av lokalsamfunnene.

Valg og sammensetning

- Lokalsamfunnsutvalgene er opprettet av kommunestyret med hjemmel i kommuneloven § 5-7.
- Utvalgene opprettes for 4 år.
- Utvalgene skal ha 7 medlemmer, med 4 varamedlemmer i numerisk rekkefølge.
- Kommunestyret velger medlemmene og varamedlemmene til utvalget, og blant medlemmene leder og nest leder.
- Medlemmene velges for 2 år av gangen, med mulighet for gjenvalg.

For valg av medlemmer gjelder i utgangspunktet følgende prinsipper:

1. Minst 1 medlem skal representere lokale lag og foreninger
2. Minst 1 medlem skal representere lokalt næringsliv
3. Minst 2 faste medlemmer og 1 varamedlem skal være under 22 år på valgtidspunktet
4. Medlemmene må være valgbare etter kommuneloven § 7-2, og bosatt i det aktuelle lokalområdet.

5. Medlemmene godtgjøres etter forskrift om folkevalgtes rettigheter i Asker kommune med variabel godtgjøring ihht §3. Det forutsettes da at medlemmene har eget digitalt verktøy til disposisjon i forbindelse med vervet.

Prosess for oppnevning

Det ble i perioden november – januar 2019/20 avholde folkemøter på Tofte, i Heggedal og i Slemmestad. Det møtte opp mellom 70 og 100 innbyggere på hvert av folkemøtene. Det var et godt voksent publikum og stort engasjement. Tema på disse folkemøtene var informasjon om lokalsamfunnsutvalg og nærdemokratiske ordninger. Det ble gjennomført involveringsprosesser hvor innbyggernes opplevelse av eget nærmiljø ble kartlagt og det ble etablert valgkomiteer som skulle foreslå kandidater til de tre utvalgene.

Sammensetting i Lokalutvalgene for perioden 2020-2022 ble vedtatt av Kommunestyret den 9.6.2020.

Oppgaveutvalg

Oppgaveutvalg er et midlertidig utvalg som arbeider for å sikre optimale vilkår for innovativ og ressurseffektiv utvikling uavhengig av lokal tilknytning. Nedsettes for å løse en kompleks utfordring. Oppgaveutvalg er ikke en nærdemokratisk ordning, men en ordning for å samskape politikkutforming på nye måter. Forslag til mandat for oppgaveutvalg viser hvordan et utviklingsoppdrag kan gis fra det representative demokratiet til et utvalg, mens beslutningsmyndigheten fortsatt ligger i det representative demokratiet. En videreutvikling av samskaping som skal styrke medborgerskap og samfunnsdeltakelse innebærer å utvikle flere metoder og arenaer der ulike aktører kan jobbe sammen på nye måter for å møte velferdssamfunnet utfordringer⁵⁷.

Forslag til mandat for oppgaveutvalg⁵⁸:

1. Bakgrunn og formål: Beskrivelse av problemstillingen som oppgaveutvalget skal utrede og foreslå politikk for.
2. Oppgaveutvalgets oppgaver:
 - Oppgaveutvalget skal gjennomføre en analyse/kartlegging (kunnskapsgrunnlag) for problemstillingen.
 - Oppgaveutvalget skal utarbeide mål og strategier og foreslå tiltak på bakgrunn av kunnskapsgrunnlaget.

⁵⁷ <https://www.nyeasker.no/globalassets/nye-asker-kommune/motepapirer/po/saksfremlegg.pdf>

⁵⁸ https://www.nyeasker.no/globalassets/nye-asker-kommune/motepapirer/po/vedlegg-2-sak-17_06-utkast-til-mandat-for-oppgaveutvalg-i-nye-asker.pdf

3. Sammensetning av oppgaveutvalg

Oppgaveutvalget skal bestå av følgende medlemmer:

- Medlemmer fra kommunestyret (x antall)
- Medlemmer med spesifikk kompetanseprofil ifht problemstillingen (x antall)

4. Arbeidsform:

- Møter
- Samarbeid og dialog med aktuelle interessenter
- Administrasjonen vil bistå med møtefasiliteter som innkallinger, referater, lokaler m.m. og informasjon på hjemmesider.
- Faglig forberedelser og utredningsarbeid er i hovedsak utvalgets oppgave. Administrasjonen kan bistå med fagkompetanse på oppdrag fra utvalget.

Frivillighetsutvalg ⁵⁹ - medvirkningskanal for frivillighetens paraplyorganisasjoner

- Asker kommune vedtok den 4.6.2020 og støtte opprettelse av Asker Frivillighetsutvalg.

Asker kommune har hatt et frivillighetsutvalg fra 2010 til og med 2019.

Frivillighetsutvalget ble etablert som en følge av forslag til et tiltak i Asker kommunes frivillighetsmelding i 2007. Arbeidet var forankret i Stortingsmeldingen som kom samme året. Røyken og Hurum kommune har ikke hatt tilsvarende organ.

I tidligere Asker frivillighetsutvalg har det sittet representanter fra paraplyorganisasjoner (Menigheter, Vel, Idrett og Kultur), frivilligsentraler, friluft og sosiale humanitære organisasjoner. Asker kommunes frivillighetskoordinator har vært sekretær. Møtene har vært avholdt på rådhuset og referater og annen informasjon er gjort tilgjengelig via nettsiden til kommunen.

Frivillighetsutvalget har vært sentral under utarbeidelsen av «Frivillighetsmelding 2013/2017» og «Folkehelsemeldingen» i 2015. Organet har hatt ansvar for å gjennomføre en årlig frivillighetskonferanse, hatt løpende dialog og høringsinnspill i saker knyttet til frivillighet og folkehelse.

I forbindelse med kommunesammenslåingen ble det iverksatt en prosess støttet av fellesnemda i nye Asker, for å undersøke behovet for et frivillighetsutvalg i den nye kommunen. Asker frivillighetsutvalg iverksatte en medvirkningsprosess for lag og foreninger i Røyken, Hurum og Asker. Dialogmøte ble gjennomført den 04.03.2019 på Teglen i Spikkestad hvor totalt 160 representanter fra lag og foreninger i Røyken, Hurum og Asker deltok. Det førte til en til enighet om at det er et behov for å etablere et organ som bør være en samlende kraft for alle frivillige organisasjoner i Asker.

⁵⁹ <https://www.asker.kommune.no/frivillighet-og--innbyggersamarbeid/>

Frivillighet Norge og Kommunens sentralforbund har signert en plattform for samspill 2017-2020. Her anbefales kommuner å etablere en felles arena mellom kommunen og frivillige lag og foreninger som bør treffes jevnlig.

Innbyggerpanel som medvirkningskanal

Innbyggerpanel og nye muligheter

Asker kommune benyttet innbyggerpanel i forbindelse med arbeidet med ny kommuneplan og kommunesammenslåingen. Bærum kommune har opprettet et elektronisk innbyggerpanel, som er noe annet enn det innbyggerpanelet Asker kommune har benyttet.

Det er vedtatt at Asker kommune skal opprette oppgaveutvalg og lokalsamfunnsutvalg. Eventuell bruk av innbyggerpanel bør sees i sammenheng med bruk av oppgaveutvalg og lokalsamfunnsutvalg.

Elektronisk innbyggerpanel

Bærum kommune har opprettet et elektronisk innbyggerpanel. Alle innbyggere over 15 år i kommunen kan melde seg inn i panelet. Panelet blir invitert til å delta i undersøkelser om lokalsamfunnet og kommunens tjenester. Kontakt med panelet skjer i hovedsak gjennom utsendelse av e-postundersøkelser.

Et elektronisk innbyggerpanel er en elektronisk samling av innbyggere som har sagt ja til å delta i utvikling av kommunale tjenester og lokalsamfunn. Panelet skal inviteres til å delta i undersøkelser, men det vil også være aktuelt å invitere deler av panelet til å prøve ut nye former for dialog og samskaping. Dette kan for eksempel være fokusgrupper som utforsker og foreslår løsninger på aktuelle problemstillinger.

Resultater av panelundersøkelser og samskappingsaktiviteter dokumenteres på kommunens nettsider for innbyggerpanel, men sendes også ut til alle paneldeltakerne som har deltatt. Meningen er at innbyggerpanelet skal føre til nye former for samarbeid, innovative løsninger og kunnskapsutvikling som kommer lokalsamfunnet til gode. Kommunen følger opp aktiviteter de tar initiativ til og sørger for at paneldeltakernes innsats får betydning.

Innbyggerpanelet er anonymt. Det er frivillig å delta i panelet og de enkelte panelundersøkelsene. Deltagerne kan når som helst melde seg ut av panelet og/eller få slettet alle svar som er avgitt.

Innbyggerpanel benyttet i kommuneplanarbeidet i Asker

Som en del av involveringsarbeidet med kommuneplan for Asker og kommunesammenslåingen, ble det opprettet et innbyggerpanel som bestod av 40 personer fra hele kommunen.

Innbyggerpanelet skulle delta på tre workshoper, alle på tre timer. Tema på workshopene var FNs bærekraftsmål, nærdemokratiske ordninger, samfunnsutvikling og tjenesteutvikling.

Innbyggerne ble rekruttert ut fra anonyme lister, som ble laget i forbindelse med innbyggerundersøkelsen, basert på alder, kjønn og bosted. Deltagerne i innbyggerpanelet fikk alle et gavekort på 1500 kr. Det tok tid å klare å rekruttere personer til å delta.

Formålet med innbyggerpanelet var å innhente innspill til kommunen fra et tilfeldig utvalg innbyggere. Tidligere erfaringer fra åpne folkemøter, var at deltagerne som møter en relativ homogen gruppe, som ikke nødvendigvis representerer bredden i lokalsamfunnet tilstrekkelig. Det var videre et ønske om å gå mer inngående i problemstillinger som i utgangspunktet kan oppfattes som komplekse for mange. Det var derfor et ønske om å gjennomføre flere møter med samme deltagere, slik at de fikk anledning til å sette seg godt inn i temaene.

Møtene var ressurskrevende å gjennomføre. Tilbakemeldingene fra deltagerne var stort sett positiv. Mange opplevde å ha fått bedre innsikt i hvordan kommunen var organisert og hvordan man jobbet for å utvikle samfunnet.

Erfaringer med ulike typer innbyggerpanel

Litteraturen bruker ulike begrep som «borgerpanel» «citizens' juries», «citizens' panels» og «citizens' assemblies». Et sentralt prinsipp i disse tiltakene er at deltakerne trekkes ut fra et tilfeldig utvalg.

Det er gjort forsøk med flere former:

- Bergen kommunes hjemmesider kan vi lese at Borgerjuryer/-panel, er ett av flere alternative deltakelse- og medvirkningskanaler⁶⁰
- Danmark var tidlig ute med borgerpanel: *Borgersamling er en måde at få borgernes kvalificerede input - det vil sige input udarbejdet efter de har fået viden, har tænkt sig om og ikke mindst har delt og drøftet deres synspunkter med andre borgere.*

Borgersamling er et demokratiformat, der bygger på en deltagerbaseret demokratiforståelse og en repræsentativ selektionsproces.

Borgersamlingen bliver etableret ved brug af borgerlodtrækning på tværs af udvalgte parametre såsom køn, alder, bopæl, indkomst, religion, livsform og interesser. Udvalgte borgere bliver inviteret til aktivt

⁶⁰ <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/991763/Bergen-byborgerpanel->

at kvalificere komplekse problemstillinger og beslutninger til gavn for typisk folkevalgte beslutningstagere⁶¹.

- i bl.a. Canada, Nederland, Irland og Island. I disse landene er ordningene brukt i ganske kompliserte saker, blant annet ved reform av valgsystem (Canada og Nederland) og utarbeidelse av nye grunnlover (Irland og Island). Alle disse panelene har møttes flere ganger og bestått av mellom 160 og 99 innbyggere.
- I England er det ganske nylig (2015) gjennomført et tilsvarende opplegg for å kartlegge innbyggernes synspunkt på regional organisering (fra rapporten «Democracy matters» overlevert den britiske regjeringen i mars 2016).
- EUs metode for å «build europeans». På Europadagen (9.mai) ble et online-spørreskjema sendt ut til europeiske borgere. Det interessante er at skjemaets utforming og innhold er et resultat av diskusjoner i et borgerpanel som møttes i Brussel helgen før. 100 innbyggere fra de ulike EU-landene satt i dette panelet. Flere europeiske statsledere har den siste måneden brukt sosiale media for å promotere både panelet og den påfølgende undersøkelsen.
- Canada hvor det nå arbeides videre med ulike innbyggerpanel men også et innbyggerstyrt fond Democratic action fund for Canada⁶². *MASSLBP is Canada's home for democratic innovation and public strategy.*⁶³.

Det har vist seg ikke å være nok bare å gi alle like sjanser for å bli trukket ut. I tillegg må det være en eller annen incentiv-struktur på plass som gjør at så mange som mulig av de uttrukne faktisk ender opp med å delta, og ikke faller fra før de har begynt. Økonomisk kompensasjon og også annen tilrettelegging (som barnepass, hentetjeneste eller ambulerende møteplasser) som kan senke terskelen for deltakelse så langt som mulig, er viktig å diskutere.

Snubletråder og kjente trusler med samskaping og nærdemokrati

Aktuell retorikk og positive oppmerksomhet om samskaping og nærdemokrati kan føre til at potensielle fallgruver dekkes over.

Målet med nærdemokratiske ordninger på stedsnivå er å sikre bred deltakelse rundt spørsmål som angår alle i de aktuelle lokalsamfunnene. Gjennomgang av nærdemokratiordninger i nordiske land viser imidlertid at **noen lokale politiske organer domineres av bestemte foreninger eller personer, og deres agenda.** I

⁶¹ <https://borgersamling.dk/>

⁶² Creating Canadas Democratic Action Fund: <https://www.masslbp.com/gamechanger>

⁶³ MASSLBP website for Canadas democratic innovation and public strategy: <https://www.masslbp.com/>

stedet for å underbygge demokrativerdier så kan disse i stedet undergraves ved at enkelte aktører i sivilsamfunnet får en uforholdsmessig sterk innflytelse.

En annen trussel er **ansvarsfraskrivelse**. I tider med reduserte budsjetter og press på offentlige velferdsytelser, slik vi så i England gjennom hele 80 og 90-tallet, kan «samskaping» være et skalkeskjul for innsparing og offentlig tilbaketrekning.⁶⁴ Kommunen trekker seg tilbake i en forventning om at andre lokale aktører overtar, uten at det skjer. I stedet for vitalisering av lokalsamfunnet kan det i stedet skje det en ansvarspulverisering og passivisering.

En annen trussel er **kommunikasjonens maktfunksjon**. Alle kunnskaps og interesseområder har sitt språk. Hvis de som behersker det politiske og byråkratiske språket gjennom et samarbeid, lærer seg å forstå, kommunisere og «tenke» i koder og konsepter fra sårbare grupper, uten at disse på samme måte lærer seg politikken og byråkratiets språklige irrganger, vil det kunne utvikles et avhengighetsforhold med ujevn maktfordeling hvor ikke all kommunikasjon er åpen.

Skjulte agendaer på begge sider av bordet vil kunne undergrave tillit og respekt, som igjen vil kunne gå utover fremtidig samskaping da tillit er en bærebjelke i all samskaping.⁶⁵ Det er derfor svært viktig at opplegg og gjennomføring av nærdemokratiske ordninger er oppmerksom på potensielle/eventuelle skjulte agendaer og interessenmotsetninger.

Den siste fallgruven kan kalles «**samskading**». I motsetning til samskaping, beskriver *samskading* en situasjoner hvor man ødelegger fullt ut funksjonelle og gode tjenester, med en begrunnelse i at ting nå skal «gjøres andreledes og i fellesskap». En *samskading* kan også inntreffe når tjenester flyttes nærmere folk med begrunnelse i mål om større brukermedvirkning, selv om brukerne selv er fullstendig tilfreds med måten tjenestene produseres og distribueres på. I det godes navn og intensjon, blir løsninger derfor likevel dårligere enn de var.

Faglige innspill for å lykkes med nærdemokrati og innbyggermedvirkning

Erfaringer fra flere kommuner viser at innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen kan gjøre politikerne bedre i stand til å utøve sin rolle som folkevalgt.⁶⁶ Gitt en rekke betingelser, kan det sikres bedre nærhet og forankring også av de beslutningene som foretas sentralt i kommunen / kommunestyret.

⁶⁴ Brandsen, T., T. Steen and B. Verschuere (ed.) (2018) Co-Creation. Engaging Citizens in Public Services. Routledge Critical Studies in Public Management. Routledge.

⁶⁵ Whiteley, P.F. (2000) Economic Growth and Social Capital. Political Studies. Volume 48:3, June 2000. Pp 443-466.

⁶⁶ Klausen, J.E., Arnesen, S., Christensen, D.A., Fokestad, B. Hansen, G.D., Winsvold, M. & Aars, J. (2013). Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen. Samarbeidsrapport NIBR/Uni Rokkansenteret 2013.

Medvirkningen «ute» kan bidra til at det fattes bedre beslutninger «inne» (på rådhuset), og at det blir lettere å iverksette de tiltak som besluttes.

Det er viktig å merke seg fordi implementering ofte viser seg å være en akilleshæl for politiske prosesser i mange lokalsamfunn. **Forankring** hos dem som beslutningene skal virke for, er viktig å få til tidlig i prosessene – det **vil gjøre iverksetting enklere**.

Forskning peker på at dette henger sammen med at det er viktig med gode koblinger til det representative demokratiet, gode rutiner og prosedyrer for samhandling «oppover» i systemene, og at det settes av tilstrekkelig ressurser til dette.

Gode råd for medvirkningstiltak

Det vises ellers til at det er **viktig at medvirkningstiltakene er synlige**, at det gis god og motiverende informasjon om ordningene og at det er viktig med **tilstedeværelse på de arenaene hvor folk er**, noe som også inkluderer digitale plattformer. Erfaringene understreker at det er lettest å skape engasjement i **nære og konkrete spørsmål**, og at det er viktig å **synliggjøre hvordan innspill fra innbyggerne vil bli håndtert** i den videre beslutningsprosessen.

Enkelt saker vs. Helhetlig og langsiktig politikk

Forskning peker videre på at politikerne i møte med lokale stemmer ofte føler seg mer forpliktet til å ta hensyn til enkelt saker enn helhetlig og langsiktig politikk.⁶⁷

Nærdemokrati kan derfor føre til provinsialisme og ikke til bærekraftig utviklingen av stedet/kommunen som helhet.

Synliggjøring av konkrete effekter

Det er viktig at de som deltar i utvalgene opplever at arbeidet har konkret effekt. Det krever en klar kobling mellom kommunens politikk og lokalutvalgenes arbeid, og en synliggjøring av at innbyggernes input kan gjøre en forskjell. Det er viktig at roller og forventninger blir klarlagt. Ingenting må tas for gitt. Resultater kommer ikke «av seg selv» bare fordi ordningene er etablert.⁶⁸

Krever kontakt og god virksomhetsstyring

Nærdemokratiorganene, politikerne og innbyggerne må ha klart for seg hva som er de forskjellige organenes myndighet og roller. Utredninger peker på viktigheten av at det finnes **medarbeidere i kommunen som har som oppgave å sørge for å kontakt og kommunikasjon mellom utvalg og kommunens sentraladministrasjon** og kommunestyre. En slik funksjon er også viktig for å kunne

⁶⁷ Brandtzæg, B.A., Aastvedt, A., Lie, K., Thorstensen, A. & Storm, H. (2011). Utgreiing av kommunestruktur i Ryfylke. Telemarksforskning. Rapport nr. 282.

⁶⁸ Hanssen, G.S., Klausen, J.E. & Winsvold, M. (2013). Erfaringer med nærdemokratiske ordninger i Norden. NIBR-rapport 2013:4.

justere og kalibrere forventninger, hjelpe ikke-aktive områder eller grupper, og hindre at frivillige aktører blir overbelastet.

Det er interessant å merke seg at i utredninger av nærdemokratiske ordninger, at få politikere ser ut til å oppleve at de nærdemokratiske organene utfordrer deres rolle som beslutningstakere. Det kan ha sammenheng med at mange nærdemokratiorganene er rådgivende. Kommunepolitikerne blir stort sett sittende med all beslutningsmyndighet, noe som fører til at det representative demokratiet ikke trues, eller i særlig grad utfordres. Til tross for dette er det altså **viktig at de som inviteres inn i nærdemokratiske organene opplever at deltakelsen er nyttige og at de har en viss gjennomslagskraft**. Å balansere mellom makt og avmakt er sannsynligvis en av lokaldemokrati-tiltakenes mest krevende øvelse.

Forståelse av makt som dynamisk for å lykkes med samskaping

Forskning på feltet funnet mange spor av at **makt og roller låser ideer om samskaping** og borgermedvirkning inn i institusjonelle modeller og mønstre som tar brodden av samskapingens effekter, **før de får utspilt seg**.

Jeg har satt meg litt inn i dette med samskaping. Jeg tror ikke det er noe for oss. Det kommer jo til å kreve at vi gir fra oss ganske mye makt (Kommunal enhetsleder)⁶⁹

Det finnes i prinsippet to måter å se makt (økonomisk, juridisk, sosialt o.l.) på, enten statisk som et null-sum spill.

- Mengde makt er gitt, så hvis du får mer av den, får jeg mindre.

En annen måte er å se på makt som dynamisk;

- ikke en kake som skal fordeles men en plante som vokser med rett behandling. Oppfatningen om at du og jeg kan bli mektigere; oppnå mer, om vi samarbeider enn om vi arbeider hver for oss, har opphav i en dynamisk maktforståelse.

En nylig publisert doktorgrad ⁷⁰ stiller spørsmålet om norske lokalpolitikeres holdninger til borgerdeltakelse i fire norske kommuner. Her beskrives **politikeres motstand mot reell samskaping ikke som «vondt ment», men at det kan tilskrives en mer eller mindre bevisst tilknytning til makt som et null-sum-spill**.

Det samme trekket finnes sannsynligvis innenfor den kommunale *forvaltningen*. Danske forskere har studert kommunale lederes håndtering av samskaping under

⁶⁹ Sitert fra håndboks «La oss gjøre det sammen!» (Kobro red. 2018)

⁷⁰ Sønderskov, M. (2019) Lokalpolitikernes holdninger til borgerdeltakelse: En propp for demokratisk innovasjon? Ph.d.-avhandling i innovasjon i tjenesteyting i offentlig og privat sektor. Handelshøgskolen Innlandet - fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap.

spørsmålet «Hvordan påvirker de offentlige administratorers ledelse grad og udbytte af samskabelse?

«de oppfatter samarbejde med eksterne aktører som uforudsigeligt og risikofylt, og at de er utilbøjelige til at ville afgive magt og indflydelse til borgere og civilsamfundsaktører».

Konklusjoner herfra viser at ledelse av samskaping er utfordrende, og at maktaspektet er et sentralt motiv som må forstås. ⁷¹

Tilrettelegging av dynamisk og levende arenaer

Hva er en levende arena?

En levende arena kjennetegnes ved at den har karakter av bevegelse og har bevegende kraft. For å skape en levende arena må det legges til rette for prosesser som skaper energi og gir rom for å utrette noe. De ulike aktørene knyttet til arenaen kan hver for seg og sammen, skape slik kraft. En levende arena er tilgjengelig, og kan bookes og brukes til ulike formål.

En levende arena er videre et sted for samskaping og deltakelse på tvers av generasjoner og kulturer, og den er helsefremmende i kraft av å legge til rette for sosiale fellesskap, aktivitet og gode opplevelser.

Kommunens rolle på de levende arenaene er tosidig. For det første skal man bidra som tilrettelegger med lokaler og ansatte til å drifte og koordinere arenaen, samt å arrangere og finansiere noe av innholdet. For det andre, og like viktig, skal vi muliggjøre at andre kan engasjere seg og sammen med oss skape verdi for å bidra til lokalsamfunnet. Disse andre vil være innbyggerne selv, frivilligheten og næringslivet.

Eksempler på levende arenaer kan være idrettshaller, skoler, museum, kulturbygg, ungdomsklubber, innbyggertorg, turistkontor, grendehus m.m.

⁷¹ Tortzen, A. (2016) Samskabelse i kommunale rammer. PhD afhandling Roskilde Universitet.

Innbyggertorg

Innbyggertorg som dynamisk arena

- Kommunen som **arenaansvarlig**.
- Er **åpent for alle**, og et sted for positive opplevelser.
- Har **likeverdighet** mellom aktørene og tilrettelegger for gode prosesser.
- Sørger for **balanse mellom aktørene**, på tvers av alder og interesser.
- Står for **kvalitet og bidrar til lokal identitet**, med god kvalitet på tjenestetilbud, kompetanse og lokaler.

Innbyggertorgene som levende arena

Innbyggertorget er en møteplass der aktørene kan komme sammen, løse oppgaver, engasjere seg i lokalsamfunnet, gi og motta kommunal råd og veiledning, utvikle prosjekter sammen med andre, være sosiale eller gjøre ting på egenhånd i et åpent fellesskap.

Innbyggertorgenes ulike pilarer kan hver for seg og sammen skape en kraft for lokalsamfunnet. Kommunens rolle vil være både å gjøre noe for innbyggerne, sammen med innbyggere, frivilligheten næringsliv og private aktører, og muliggjøre at andre kan engasjere seg og skape verdi for lokalsamfunnet.

Kommunen som arenaansvarlig skal bidra til å tilrettelegge for en balansert arena der ulikheten mellom aktører, samtidighet i aktiviteter, samt kobling og koordinering av engasjement, til sammen kan skape energi og kraft i lokalsamfunnsutviklingen. Innbyggertorgene er stedet der vi får til mere sammen!

Her skal det bli innbyggertorg i Asker:

Tofte – Sætre – Slemmestad – Spikkestad – Heggedal – Borgen – Asker - Holmen

Hvordan kan kommunen legge til rette for levende arenaer?

Gode og egnede lokaler

Det bør være fleksible, velholdte og lett tilgjengelige lokaler. Det bør være kvalitet i utstyr, inventar og teknologisk infrastruktur som gjør lokalene attraktive og egnede til flerbruk.

Åpningstider

Tilgjengelig arenaer fordrer gode og fleksible åpningstider i tråd med innbyggernes behov. Det må legges til rette gjennom meråpent løsninger slik at det også kan foregå aktiviteter på kveldstid og i helgene.

St.Croix er et kulturhus hvor man både kan oppleve og utøve kultur. Vi er en arena med ulike scener for blant annet konserter, teater og verksteder. Vi ønsker å være samarbeidspartnere for dem som har idéer de ønsker å prøve ut. St.Croix endres ofte i takt med strømninger i tiden og folks innspill og initiativ.

En åpen og levende arena i Fredrikstad

www.fredrikstad.kommune.no/kulturhusene

Digitale løsninger

Digitale løsninger for kommunal råd og veiledning, samt tilgang til (både booking og nøkkel) arenaene er en forutsetning for å møte innbyggernes behov. Det blir viktig å utvikle og ta i bruk enkle brukervennlige systemer og betalingsløsninger.

Prissetting

Prisstruktur for leie av lokaler må utarbeides ut i fra formål, målgruppe, leietaker, egenskaper ved lokalene m.m. Det må også tas hensyn til lokale aktører der det finnes. Arenaene må vedlikeholdes så det må legges til grunn en forståelse for felles ansvar og en prisstruktur som ivaretar målet om en bærekraftig drift.

Frivillighet

Det er et ønske å involvere og engasjere frivillige i å rehabilitere og vedlikeholde arenaer der det ligger til rette for det. I slike tilfeller må det utarbeides en avtale med kommunen om kostnader knyttet til oppgavene og hvordan den frivillige innsatsen kommer arena-ansvarlig til gode i etterkant, f.eks. fritak fra husleie i en gitt periode.

Hvorfor skal kommunen legge til rette for levende arenaer?

Tilrettelegging for levende arenaer er i tråd med retningen og de tverrgående temaene som løftes frem i kommunens Handlingsprogram 2020-2023. Levende arenaer handler i aller høyeste grad om frivillighet, et aldersvennlig samfunn, folkehelse, inkludering og mangfold, kommunikasjon, kunnskapsdeling og stedsutvikling. Videre er det med å bidra til kriminalitets-forebygging, gode oppvekst vilkår, innovasjon og digitalisering, bærekraftig utvikling og samfunnsomstilling.

Landskap i endring

Smarte løsninger forenkler livet for oss innbyggere, men viktigere, det er helt avgjørende for å redusere økologiske fotavtrykk i fremtiden. Med endringene i samfunnet og samtidig bærekraftig utvikling, må vi være villige til å gjøre noe for å forstå, akseptere og klare endringer.⁷² I utviklingen mot et mer teknologisk og digitalt samfunn er det viktig å imøtekomme det menneskelige behovet for gode møter, sosiale fellesskap og tilhørighet.

Gode møteplasser gir bedre helse og økt livskvalitet

Vi vet at interaksjon med andre er viktig for å styrke folkehelsearbeidet og forebygger noen av vår tids største utfordringer; inaktivitet og ensomhet. Å bygge og tilrettelegge for gode møteplasser er ikke nødvendigvis veldig ressurskrevende. Flere byer kan vise til vellykkede prosjekter der nye møteplasser har bidratt til nytt og etterlengtet byliv.

Noen gode eksempler er Sørenga badestrand i Oslo sentrum, bystranda i Kristiansand, nye lekeplasser på Tøyen i Oslo, Geo-parken i Stavanger, Fubiak på Furuset og den nye lekeplassen på torvet i Arendal sentrum. Hverdagsmøteplassene er utrolig viktige for trivsel, aktivitet og sosiale nettverk. Men disse blir ikke prioritert i like stor grad i bygd som i by, i periferi som i sentrum. Kommunepolitikere bør prioritere å skape flere muligheter for interaksjonen mellom innbyggerne. Ressursene som brukes får man mest sannsynlig igjen i form av mer robuste lokalsamfunn og lykkeligere innbyggere. Skal vi bygge oss til bedre helse, må vi bygge flere og mer varierte møteplasser også utenfor sentrum.⁷³

For at vi som samfunn skal klare endringene, må vi gjøre dette sammen: medborgere, næringsliv, kommune, frivillige, lag og foreninger. Dette kan vi gjøre gjennom ansvarlige medborgere, bedre utnyttelse av bygningsmassen, mer aktivitet, skape nettverk for å løse samfunnsordninger på en ny måte, øke graden av samarbeid og skape gode møteplasser som også bidrar til gode liv.

⁷² <https://www.innovasjon Norge.no/no/om/nyheter/2016/seks-anbefalinger-for-smarte-byer-og-samfunn-i-norge/>

⁷³ <https://www.byggfakta.no/kommunene-kan-bygge-seg-til-bedre-folkehelse-153356/nyhet.html>

Kjennetegn ved en dynamisk og levende arena

Holdninger og verdier

Et viktig kjennetegn ved en levende arena er menneskene man møter der. Viktige kvaliteter er å ha en god serviceinnstilling, profesjonalitet, samt «samvirkende og nærhet i møte med andre. Utover disse egenskapene er det avgjørende med kompetanse. Den levende arenaen stilles til rådighet som en katalysator for større mangfold og bredde i aktiviteter for og med innbyggerne. For å lykkes med dette må medarbeiderne på den levende arenaen være åpne for nye ideer, modige i å tørre å være med på noe nytt, og skapende ved å være kreative og fremtidsrettede.

Åpent for alle – godt for alle

Levende arenaer kan brukes av alle som vil bidra til lokalsamfunnet, og skal være en arena for «de positive sidene av livet». Forskning viser at det er gode helseeffekter av å delta i aktiviteter som kan virke stimulerende sosialt, fysisk, kulturelt og intellektuelt.⁷⁴

Arena-ansvarlig

Kommunen må ta ansvar for at arenaen er åpen, dynamisk og bygger ned barrierer mellom generasjoner, kulturer og befolkningsgrupper. Videre bør kommunen ha et overordnet «programmeringsansvar», som innebærer å koordinere og balansere de ulike aktørenes aktiviteter og interesser.

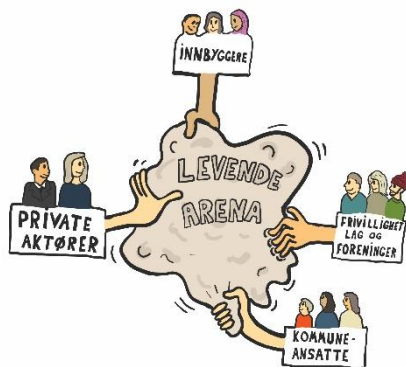
Kommunens rolle er å bidra til å legge til rette for- og sikre likeverdige muligheter for deltakelse, at alle befolkningsgrupper kan delta, og slik styrke medborgerskap.

Kvalitet

Arenaene skal kjennetegnes av kvalitet, uavhengig av størrelse, formål og beliggenhet. Med kvalitet menes:

- Faglig kvalitet og profesjonalitet hos menneskene knyttet til arenaen
- Relasjonell kvalitet – bygge tillit, respekt og likeverdighet mellom ulike aktører
- Kvalitet på aktiviteter
- Bygningsmessig kvalitet
- Kvalitet på inventar og utstyr

⁷⁴ <https://www.nyeasker.no/globalassets/nye-asker-kommune/20181116-fn---innbyggertorg-i-nye-asker-fn-16.-november-2018.pdf>

Arenaen er levende

En levende arena kjennetegnes ved at den er fleksibel og i forandring. Den tilpasser seg behov som oppstår og de mennesker og initiativ som til enhver tid kommer innom. For å skape en levende arena må det legges til rette for prosesser som skaper energi og gir rom for å utrette noe.

Helsefremming i praksis: gode møter – gode liv

Levende arenaer handler om hvordan vi kan skape gode møteplasser som bidrar til lokal tilhørighet, sosiale fellesskap og gode liv. Det er viktig at innbyggere får økt bevissthet rundt egen deltakelse i samfunnet for å på denne måten i større grad bidra til sitt lokalsamfunn, fellesskapets interesser og egen livskvalitet.

Likeverdighet mellom aktørene

De ulike aktørene i lokalsamfunnet har alle sin egenart og kan på sin måte bidra til og benytte arenaen. Frivillige lag og foreninger er organisert rundt sitt formål. Næringsliv og private aktører bidrar til fellesskapet gjennom verdiskaping på ideell eller kommersiell basis, kommunens tjenester sikrer innbyggerne velferd gjennom sine tjenester, innbyggere deltar og bidrar fra individuelle ståsteder, interesser, engasjement og behov.

Balanse mellom aktørene

En balansert arena er en arena der aktørene kan få bruke sine styrker og skape gode opplevelser for deltakere og besøkende, og i *samspill* med andre aktører. Aktørene kan ha enkeltroller knyttet til aktiviteter som tilbys, og arena-ansvarlig skal ivareta overordnet at synergier muliggjøres, blant annet ved å koble aktører sammen der man ser nye muligheter, og legge til rette for samtidighet mellom ulike typer aktiviteter, slik at man kan møtes på tvers av alder og interesser. Synergien er noe av det som skaper ny kraft og energi i lokalsamfunnet.

Retningslinjer og husregler

Åpne og levende arenaer avhenger av gode retningslinjer for bruk av lokalene, samt at det etableres forståelse av felles eierskap og ansvar. Det er arena-ansvarlig som må påse at retningslinjer og husregler utarbeides og gjøres forståelig og tilgjengelig for aktører som bidrar til og bruker arenaen. Målet er at arenaen blir tilgjengelig for ulike målgrupper og mest mulig brukt. Låne-/ leiepriser og betingelser er et sentralt verktøy for å regulere hvilke aktører og hva slags bruk arenaen er tiltenkt. Disse må utarbeides i lys av, og ta hensyn til, andre lokale aktører som driver med tilsvarende aktivitet.

Digitale løsninger

Levende arenaer kan bookes og brukes til forskjellige formål av både innbyggere og ansatte i kommunen. For å muliggjøre dette er man beroende på en smidig og brukervennlig bookingløsning. Vega SMB er besluttet som valgt løsning i den digitale porteføljen til nye Asker. I samarbeid med delprosjekt A4 Digitale Asker er det nedsatt et prosjekt som jobber med å videreutvikle løsningen slik at den kan dekke behovene til de mange ulike kommunale arenaene.

De ulike kategorier av levende arenaer vil i varierende grad oppfylle kriteriene nevnt over. bibliotek, innbyggertorg og kulturhus er per i dag de arenaene som kan regnes som fullverdige levende arenaer, imens andre som idrettshaller, ungdomsklubber, grendehus m.fl. vil kun ha elementer av de kjennetegn som tillegges begrepet.

Utgangspunktet for innbyggertorg A9 rapport ⁷⁵ og oppsummert med Livework⁷⁶

Eksempler på levende arenaer i Asker

Kommunen og andre tilrettelegger for levende arenaer, eller det vi også kan kalle de gode møteplassene. Som beskrevet over skal de gode møteplassene vær åpne og fleksible, de skal være for alle. Det er ikke bare kommunen som tilrettelegger, men frivilligheten og næringslivet er også med på å tilrettelegge. Under er det noen eksempler på levende arenaer:

Åpen for alle og spesielt for de som er nær naturen:
NaKuHel Asker er en møteplass med ulike aktiviteter innen natur, kultur og helse.

[NaKuHel Asker](#)

Åpent for alle og spesielt for de som liker kultur:
Bokhandleren på Tofte skaper møteplass for alle med aktiviteter og bøker

⁷⁵<https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2020/01/rapport-innbyggertorg-servicetorg.pdf>

⁷⁶ <https://www.nyeasker.no/globalassets/nye-asker-kommune/dokumenter/nye-asker-innbyggertorg-konseptpresentasjon.pdf>

Åpent for alle:

Innbyggertorget på Borgen er en åpen møteplass og kulturarena for alle innbyggerne på tvers av kulturer og generasjoner.

[Borgen innbyggertorg](#)

Åpnet for alle og spesielt for de som liker kunnskap og kultur. Asker kulturhus er huset med variert tilbud i bredde og alder. Programmet spenner fra profesjonelle, etablerte artister til lokale amatøroppsetninger

[Asker kulturhus](#)

Åpent for alle og spesielt ungdom:

Ungdommene møter venner, slapper av og driver med ulike aktiviteter ledet av trygge kvalifiserte voksne.

[Nova Borgen Ungdomsklubb](#)

Bygdas møteplass, for alle:

Røykenbadet er folkehelse i vid forstand. Det er mer enn trening og bading, det er også en møteplass for venner og kjente i et trivelig miljø

[Røykenbadet](#)

Biblioteket på Tofte er en del av et triangel av hus på sydspissen av Asker med innbyggertorg, kino, samfunnshus og bibliotek. Det er åpent for alle og har nydelig utsikt ut over havet, og i bibliotekets Fablab som er barnas lab med aktivitet og høy kreativitet.

[Tofte bibliotek](#)

Andre eksempler

FUBIAK

Fritidstilbud for barn og unge, bibliotek og frivilligsentral er samlet under ett tak i Furuset bibliotek og aktivitetshus. Her kan du blant annet se film, lese, delta på kulturaktiviteter, møte andre og mye mer.

En åpen arena på Furuset

www.fubiak.no

DOKK 1

I DOKK 1 finner du bibliotek, borgerservice, medier, kafé, prosjektrum, sale, studieceller, lekeplass – og mye mer. Her har du mulighet for opplevelser og aktivitet så vel som ro, innlevelse og fordypelse.

En åpen og levende arena i Århus, Danmark

www.dokk1.dk

Digitalt lokaldemokrati i rask utvikling

Det skjer en generell rask utvikling av ulike digitale løsninger i vår tid, på alle områder. Med årsak i Covid-19, er farten økt betraktelig på områder som har med kommunikasjon, møteavvikling og demokrati å gjøre. Digitaliseringen har interessante potensialer for nærdemokratiske ordninger som krever forskning og nærmere oppfølging i tiden framover.

Innbyggernes deltakelse i lokale prosesser på stedet der de bor, mellom de konvensjonelle valgene er som vi har sett ovenfor, ikke bare et ønske – det er langt på vei også et krav til et velfungerende liberalt demokrati (Meld.St. 33. 2007-2008).

Internett er en plattform for deltakelse hvor det er lett å komme til orde,

men samtidig vanskelig å bli hørt⁷⁷

Digitale tjenester i kommunen i dag

Norsk offentlig sektor er i verdensklasse på digitaliseringsområdet, og det skal vi fortsette å være. Ingen skal oppleve å være kasteball mellom offentlige aktører. Derfor må vi i offentlig sektor jobbe sammen for å løse brukernes behov. Målet om én digital offentlig sektor krever at vi endrer arbeidsmåter og samarbeidsformer, har riktig kompetanse og løser flere oppgaver digitalt. Offentlig sektor skal tilby sammenhengende tjenester, benytte fellesløsninger og sørge for at fellesløsninger virker på tvers av forvaltningsnivåer og sektorer. Vi må også dele og gjenbruke mer offentlige data. Staten må sørge for at regelverket er digitaliseringsvennlig. Regjeringen og KS lanserte i juni 2019 *Én digital offentlig sektor – Digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019-2025*.

Strategien er en oppfølging av Stortingsmeldingen Digital agenda (2015-2016). Strategien definerer felles mål og innsatsområder for digitaliseringsarbeidet frem mot 2025, og skal støtte den digitale transformasjonen i hele offentlig sektor.

Dette er derfor en felles strategi for både kommunal sektor og staten.

Digitalisering i offentlig sektor skal samtidig bidra til økt verdiskaping for næringslivet.⁷⁸

I regjeringens digitaliseringsstrategi for offentlig sektor 2019 – 2025 – er det satt klare forventninger til at kommunene må gjøre et digitalt løft.

KS' digitaliseringsstrategi har følgende visjon:

Gode og tilgjengelige digitale tjenester styrker dialogen med innbyggere og næringsliv og gir gode lokalsamfunn.⁷⁹

Eksempler på digitale tjenester i Asker kommune per i dag:

1. Chatt Kari og Tore på kontoret- svarer fortløpende på spørsmål fra Innbyggere
2. Digitale skjema for søknad om tilskudd, påmelding til for eksempel Julaften m.m
3. Digitale møter mellom ansatt/saksbehandler og innbygger
4. Streeming av kurs og møter (inkl politiske)- deling av kunnskap
5. AiA aktivitetskalender

⁷⁷ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2010-14/id628603/>

⁷⁸ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/en-digital-offentlig-sektor/id2685559/>

⁷⁹ <https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/digitalisering/klart-sprak-i-digitale-selvtjeningslosninger/sprak-og-tekst/ingresser/KS-Digitaliseringsstrategi-hefte-F32.pdf>

6. AiA aktivitetsapp for betaling av aktivitet
7. Sosiale medier for dialog og markedsføring
8. Nettsider for deling av informasjon og innspill
9. Digital booking av lokaler
10. Digitalt låssystem
11. Nyby - <https://nyby.no/>

Digitale tjenesters muligheter og nye former for medvirkning og interaksjon med innbyggerne

Temaplan for digitalisering og smart teknologi beskriver hvordan kommunen kan lykkes med å se digitalisering og ny teknologi som en integrert og nødvendig del av all tjenesteproduksjon, tjenesteutvikling og samfunnsutvikling i kommunen.

Kommunen skal møte raske endringer i fremtiden på en nyttig, robust og sikker måte.

- Skape grunnlag for langsiktig og realistisk økonomisk og organisatorisk handlingsrom i et helhetlig og bærekraftig perspektiv
- Sikre felles forståelse om ønsket retning og økt kompetanse i hele kommunen og med samarbeidsaktører
- Danne grunnlag for gode beslutninger
- Harmonisere retningslinjer og prosesser for å styre utviklingen på en helhetlig måte
- Synliggjøre etiske, juridiske, organisatoriske og tekniske problemstillinger som har innvirkning på

Eksempel: PostLocal AS utviklet gjennom hele 2019 et digitalt konsept for styrket dialog mellom folkevalgte og innbyggere. Konseptet består av et digitalt dialogverktøy med tilhørende metode, primært utviklet for den «politiske banehalvdelen» i norske kommuner. Våren 2019 gjennomførte USN, sammen med PostLocal et pilotprosjekt i fem kommuner hvor det ble publiserte en evalueringsrapport som dokumenterer interessante funn (Johannesen et.al. 2019). Erfaringer viser at det kan være et svært nyttig verktøy i nærpolitisk arbeid. Et klart flertall av innbyggerne ønsker å ta teknologien i bruk dersom den ble alminnelig tilgjengelig i deres kommune (Lars Kobre, USN).

Mobilisering av sivilsamfunn, frivillighet og andre aktører

Definisjon av frivillig arbeid

ILO (International labor organization) definerer frivillig arbeid som:

"ikke-obligatorisk arbeid, det vil si den tiden en person bruker på å utføre en eller flere aktiviteter - enten gjennom en organisasjon, eller direkte overfor andre utenfor egen husholdning - uten å ta betalt."

Definisjonen vektlegger at frivillig arbeid innebærer at tjenesten eller aktiviteten blir foretatt uten at det utbetales lønn. I tillegg må tjenesten eller aktiviteten være til fordel for samfunnet, miljøet, eller andre enn nære slektninger eller personer som kan regnes til egen husholdning.⁸⁰

Frivillighetens prinsipper - sterk, selvstendig og mangfoldig

Et grunnleggende prinsipp for Meld. St. 10 (2018–2019) Frivilligheita – sterk, selvstendig, mangfoldig — er en selvstendig frivillighet. Det presiseres at det ikke er staten som setter målene - det gjør frivilligheten selv. Statens frivillighetspolitikk skal støtte opp om en sterk, selvstendig og mangfoldig frivillighet. Bred deltaking er det overordnede frivillighetspolitiske målet. Virkemidla staten har for å nå dette målet er tilskudd som støtter opp om en sterk og uavhengig sektor, en forenklingsreform som legger til rette for en enkel, oversiktlig og åpen tilskuddsforvaltning og en samordnet og oversiktlig frivillighetspolitikk⁸¹.

1. Bred deltaking

Frivillig innsats er en kilde til fellesskap, demokratiutøving og kompetanse. Kilden skal være tilgjengelig for alle, uansett alder, kjønn, etnisitet, inntekt, funksjonsnivå eller interessefelt.

2. En sterk og uavhengig sektor

Det skal legges til rette for en sterk og uavhengig sektor som vokser nedenfra. Det legges derfor opp til å styrke de brede tilskuddsordningene, gjøre kriteriene åpnere og gjøre det mulig å motta støtte fra andre kilder slik som privatpersoner og næringsliv.

3. Forenklingsreform

Det skal være enkelt å drive en frivillig organisasjon. Det skal være enkelt for frivilligheten å søke, ta imot og rapportere på offentlig støtte. Effektiv forvaltning og digitalisering er blant virkemidla for å oppnå forenkling.

4. En samordna frivillighetspolitikk

Mangfoldigheten i frivillig sektor skal styrkes gjennom å tilrettelegge for bredt engasjement og høy aktivitet. Det offentlige bør bygge oppunder frivillig aktivitet og sikre frivillige en plass ved bordet. God koordinering og samordning vil bygge opp

⁸⁰ https://www.ilo.org/stat/Publications/WCMS_162119

⁸¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20182019/id2621384/?ch=1>

under de andre frivillighetspolitiske målene. Dette gjelder også lokalt. Frivilligheta skal sikrest en plass rundt bordet – fordi det gjør politiske vedtak bedre.

Frivillig sektors betydning og særstilling i Norge

Fra Statistisk sentralbyrå ⁸² har vi hentet tall som beskriver frivillig sektor i Norge:

- Frivillig sektor står i en særstilling i Norge. Den frivillige arbeidsinnsatsen i de frivillige organisasjonene i Norge tilsvarer 142 000 årsverk.
- 63 % av befolkningen (over 15 år) har gjort frivillig arbeid i løpet av det siste året.
- Deltakelse i frivilligheten gir mennesker muligheten til å realisere interessene sine og til å bidra til nærmiljøet. Frivillige organisasjoner gir mennesker følelse av lokal identitet, tilhørighet, fellesskap, de skaper gode og inkluderende lokalmiljøer og styrker demokratiet.
- 77 % av befolkningen er medlem i minst en organisasjon, og 47 % av befolkningen er medlem i minst to organisasjoner.
- Frivillig arbeid bidro med en verdiskapning tilsvarende 75,7 milliarder kroner i 2017.
- Inntektskildene til ideelle og frivillige organisasjoner er 27,3 % statlige midler, 16,1 % kommunale og fylkeskommunale midler, 43,5 % fra husholdninger og 13,2 % andre finansieringskilder.
- Den typiske frivillige i 2014 var en gift mann mellom 35 og 49 år, med barn i husholdningen, høy utdanning og høy husholdningsinntekt. Men skillene blitt mindre over tid. Hvorvidt man har barn har derimot blitt en viktigere forklaring for om man gjør frivillig arbeid eller ei. I 2014 svarte 72 prosent av de med barn at de utførte frivillig arbeid, mens 58 prosent sa det samme i 1998.
- Idrettsfrivilligheten står fortsatt i en særstilling i Norge. Dette gjelder både med tanke på størrelse og stabilitet over tid. Men det er også i idretten man finner de største sosiale skillene. ⁸³

Den mest vellykkede bruken av de frivillige oppstår når og hvis institusjonen og de frivillige møtes i et kulturfaglig kompetanse- og interessebasert samspill.

⁸² www.ssb.no/orgsat/

⁸³ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2465257>

Det handler om å matche den aktuelle kulturinstitusjonens egenart med frivillige som har sammenfallende kulturfaglig interesse.⁸⁴

Frivilligheten er i endring

Frivillig sektor har endret karakter de siste 30 årene. Mens de tradisjonelle folkebevegelsene med hierarkiske strukturer, medlemsbaserte aktiviteter og brede samfunnspolitiske målsettinger tidligere var dominerende, preges dagens organisasjonslandskap av desentraliserte organisasjonsformer med mer spesialiserte formål, sterk aktivitetsorientering og svakere ideologisk basis.⁸⁵

Mobiliserings- og deltakelsesformer innenfor sivilsamfunnet er i endring. Frivilligheten er i endring. Det er færre som forplikter seg til medlemskap og verv, og flere ønsker heller å bidra i tidsavgrensede oppgaver. Ungdoms deltagelse i frivillighet er synkende på alle områder, unntatt innen idrett.⁸⁶

Relasjonen mellom de frivillige organisasjonene og medlemmene endrer seg, nye former for deltakelse på siden av de etablerte strukturene oppstår og påvirker sivilsamfunnet som arena for engasjement, ytring og fellesskap. Sosiale medier skaper nye samarbeids og relasjonsformer.⁸⁷

Innvandrere har like høy andel frivillighet, men deltar noe mindre inn i samfunnsutvikling.⁸⁸

Innføring av ordninger som grasrotandel, momskompensasjon og økt krav om markedsføring har medført en gradvis profesjonalisering av frivillig sektor. Som en følge av dette er det nå flere ansatte i frivillig sektor nasjonalt, regionalt og lokalt.⁸⁹

Plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor

Frivillighet Norge og KS har signert en plattform for samspill og samarbeid mellom frivillig og kommunal sektor.⁹⁰ Plattformen presiserer blant annet at kommunen og frivilligheten har ulike roller. Der heter det blant annet at "Kommunen har ansvaret for frivillighetspolitikken og for å tilrettelegge for dialog med frivilligheten. Frivillig sektor må bidra til utvikling av lokalmiljøet." I tillegg presiseres det at samarbeid og

⁸⁴ <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/aktuelt/nyheter/frivillighet-gir-merverdi-i-kulturlivet.html>

⁸⁵ <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/publikasjoner/hovedfunn/frivillighet-i-kommunene/frivillighet-i-kommunene.pdf>

⁸⁶ https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/publikasjoner/hovedfunn/a4_folder_kunnskapsoversikt_2017_ungdoms_deltakelse_v5_net.pdf

⁸⁷ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2465257>

⁸⁸ <https://www.samfunnsforskning.no/sivilsamfunn/publikasjoner/hovedfunn/sivilsamfunnsdeltaking-blant-innvandrere-i-noreg/sivilsamfunnsdeltaking-blant-innvandrere-i-noreg.html>

⁸⁹ <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/handle/11250/2465257>

⁹⁰ <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/Plattformforsamspillogsamarbeidmellomfrivilligogkommunalsektor.pdf?mtime=20191217083005>

samhandling skal baseres på at man er likeverdige parter og at partene må møte hverandre med tillit.

Frivilligheten som ressurs og utviklingspartner i Asker

Frivilligheten er en stor ressurs og en viktig partner i utviklingen av Askersamfunnet.

Gode prosesser for å utvikle forutsigbare samarbeid, gode rammevilkår, og egnede lokaler og anlegg er de tre temaene frivillig sektor i Askersamfunnet ønsker å prioritere.

I 2018 var Asker kommune nominert til årets frivillighetskommune i Norge basert på sitt frivillighetspolitiske arbeid.

Frivillighetens år markeres over hele Norge i 2022. Året skal sette fokus på frivilligheten som en hjørnestein i den norske samfunnsmodellen og vise frem aktiviteten som skjer på frivillig basis i lokalsamfunn i hele landet. Som en av de kommunene i Norge med høyest skår på godt samarbeid med frivillig sektor, vil dette kunne være en fin anledning til å sette lokale frivillige krefter på kartet og feire frivilligheten i Asker.

Totalt har Asker nå 8 frivilligsentraler som mottar statlig støtte. Det er i dag 468 frivilligsentraler i drift i Norge fordelt på 311 kommuner.⁹¹

Alle frivilligsentraler skal uansett eierform være en lokale møteplasser som knytter enkeltmennesker og organisasjoner sammen for å skape et godt frivillig miljø, gode aktivitetstilbud og et godt samarbeid med lokal offentlighet.

Frivilligsentralene er lokale møteplasser som knytter enkeltmennesker og organisasjoner sammen for å skape et godt frivillig miljø, gode aktivitetstilbud og et godt samarbeid med lokal offentlighet.⁹²

Frivillighetsbarometeret – kartlegging av frivillig sektor i Asker

Frivillighetsbarometeret er en syndikert studie for Frivillighet Norges medlemsorganisasjoner, satt opp i samarbeid med Kantar TNS. Studien har som mål å kartlegge atferd, holdninger og interesser i frivillighets-Norge, samt holdninger til frivillighet blant befolkningen.

⁹¹ <https://frivilligsentral.no/>

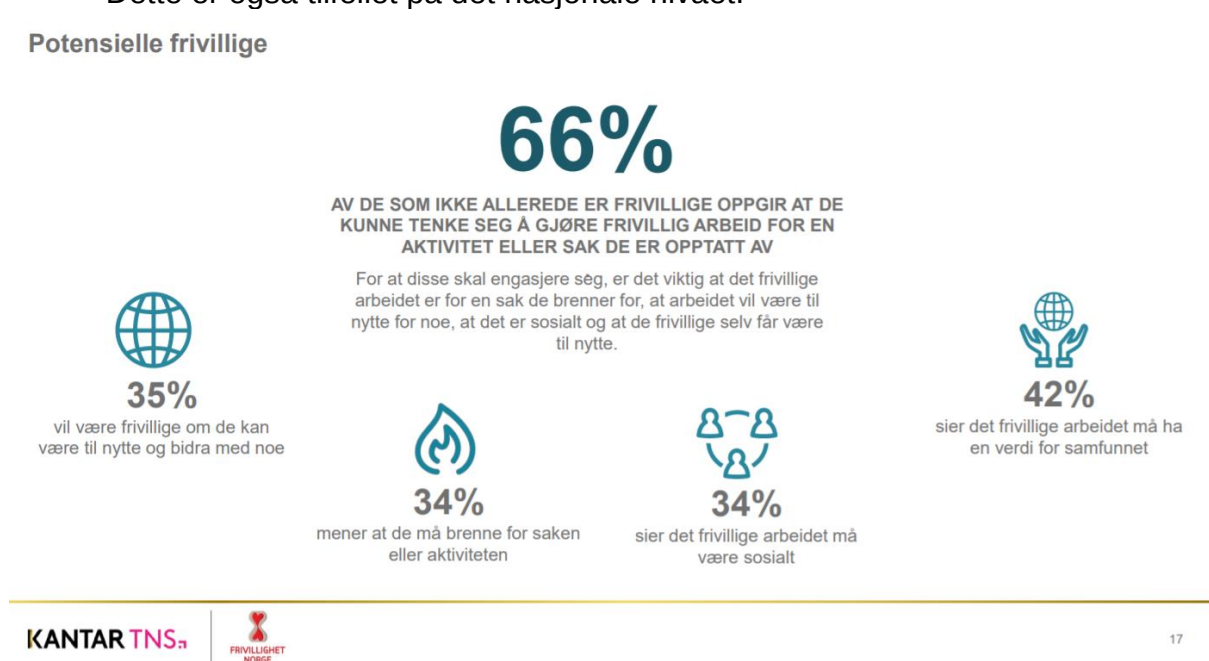
⁹² <https://www.regjeringen.no/no/tema/kultur-idrett-og-frivillighet/frivillighet/innsiktsartikler/Frivilligsentraler1/id2000850/>

Høsten 2018 ble det gjennomført en kortere utgave av studie for nye Asker. Undersøkelsen ble gjennomført over telefon med 800 innbyggere i det som var Røyken, Hurum og Asker kommune.⁹³

Studien viste at:

- Andelen som gjør frivillig arbeid, er medlem og deltar på arrangementer i Nye Asker kommune er på nivå med resten av Oslo/Akershus. Imidlertid er det flere i Nye Asker kommune som oppgir å gi penger til frivillige organisasjoner.
- De som gjør frivillig arbeid i nye Asker tenderer mot å gjøre frivillig arbeid oftere enn andre i Oslo/Akershus.
- Det er relativt store forskjeller mellom Asker, Hurum og Røyken på hvor ofte de gjør frivillig arbeid. Spesielt skiller Hurum seg ut som det stedet der flest gjør frivillig arbeid, og der flest gjør det ofte. Dette er en forskjell vi ofte ser mellom sentrale og mindre sentrale strøk andre steder i landet også.
- Røyken og Hurum skiller seg ut som et sted der flere er frivillige og flere deltar på aktiviteter. Det er i tillegg flere som oppgir å gi penger til frivillige organisasjoner i Hurum.
- 28% av borgere i Nye Asker kommune oppgir å ha blitt forsøkt rekruttert til å gjøre frivillig arbeid det siste året. Dette er relativt like nivåer som i resten av Norge.
- Det er flere som har blitt forsøkt rekruttert i Hurum enn i Røyken og Asker. De som allerede er frivillige rekrutteres i større grad enn de som ikke er frivillige. Dette er også tilfellet på det nasjonale nivået.

Potensielle frivillige

Potensielle frivillige i Asker kommune

⁹³ <https://nye.asker.kommune.no/globalassets/nye-asker-kommune/kommuneplan/vedlegg/6-asker---frivillighetsbarometeret-2018.pdf>

Antall lag og foreninger

Tabell 54 Antall lag og foreninger som er registrert i Brønnøysundregisteret. 2018.

	Hurum	Røyken	Asker
Innbyggere	9413	21492	60106
Frivillige organisasjoner	90	144	341
Kultur og kunst	19	28	65
Rekreasjon og sosiale foreninger	27	37	78
Barne -og ungdomsforeninger	12	28	42
Medlemskap i idrettsorganisasjoner	2912	6510	26406

(Langsiktige analyser mot 2040 Kommuneplan for Asker)

Medlemsmasse og rekruttering

Foreningene rapporterer om at medlemsmassen stort sett har vært stabil eller økende de siste fem årene, men en andel på 26 % melder imidlertid om at de har opplevd nedgang. Dette er en noe større andel enn man ser i tidligere undersøkelser. Sett ut ifra medlemsantall ser vi at idrettsorganisasjonene er godt representert blant de største organisasjonene, mens blant organisasjonstypene med medlemstall i det lavere sjiktet (under 50 medlemmer) finner vi hovedsakelig kulturorganisasjoner.

Organisasjonene opplever det som noe lettere å rekruttere medlemmer enn tillitsvalgte og frivillige. «**Tidsklemma**» er en av gjengangerne når det kommer til utfordringene ved å rekruttere.

De som har lykket med rekrutteringen nevner blant annet at tilstedeværelse på nett og sosiale plattformer, direkte kontakt med potensielle medlemmer, samt åpne arrangementer har vært positive tiltak for rekrutteringen.

Den frivillige innsatsen som blir utført årlig av de representerte organisasjonene er noe variert, men det vanligste er at det blir utført mellom 100 og 500 timer årlig.

Medlemskontingent viktigste inntektskilde

Medlemskontingent er både den mest utbredte og viktigste inntektskilden. 87 % oppgir medlemskontingent som en finansieringskilde, og den utgjør også en betydelig eller stor andel av inntektene for 60 % av disse organisasjonene.

Kommunale midler blir oppgitt som en inntektskilde av halvparten av organisasjonene. **Ønsket om flere medlemmer samt økt kommunal støtte er noe som går igjen med hensyn til å øke inntektene.**

Det foreningene i størst grad oppgir å ha utgifter forbundet med er arrangementer. Ressursbruk forbundet med instruktører, trenere eller profesjonelle er også utbredt. Det er uvanlig å ha lønnede ansatte og kun 20 % av organisasjonene har dette.

Samarbeid med kommunen, økonomisk støtte og leie av lokale

Aktøren det er mest vanlig å ha samarbeid med kommunen, noe 74 % av organisasjonene oppgir å ha. 65 % samarbeider med andre organisasjoner, mens kun 21 % samarbeider med næringslivet eller bedrifter.

Økonomisk støtte og lån og leie av lokaler er også utbredte samarbeidsområder. **Det vanligste er å leie eller å låne lokaler gratis.** 56 % oppgir at de leier lokaler, og det er like stor andel som svarer at de låner lokalene gratis. Blant foreningene som leier eller låner lokaler, oppgir majoriteten kommunen som utleier/utlåner. Videre samarbeider flere med kommunen når det kommer til vedlikehold og rydding i lokalmiljøet.

Avdelinger i kommunene med ansvar for kultur og frivillighet er de avdelingene i de respektive kommune flest organisasjoner samarbeider med. Hele 73 % av de som samarbeider med kommunen har et samarbeid med disse avdelingene.

Samarbeid mellom organisasjoner omhandler blant annet felles arrangementer og samordning av aktiviteter, men flere trekker også frem at kompetanse- og erfaringsutveksling utgjør en viktig del av samarbeidet. Samarbeidet er viktig med tanke på å få høyere oppslutning på arrangementer, bredere publikum, fordele arbeidsbyrden, samt å holde kostander nede.

Mobilisering av sosiale entreprenører og andre aktører

Hva er sosialt entreprenørskap?

Sosialt entreprenørskap handler om å **utvikle og ta i bruk nye løsninger** på sosiale og samfunnsmessige problemer. Det handler om å **utvikle nye nettverk** på tvers av fagfelt og **virksomhetsmodeller** og om å **samarbeide på nye måter**. Sosiale entreprenører kan gjennom erfaringsbasert kunnskap, praktiske erfaringer og egne nettverk ha fortrinn framfor tradisjonelle offentlige løsninger. Regjeringen har i den politiske plattformen sagt at den vil bedre betingelsene for bruk av sosiale entreprenører og frivillig sektor i velferdssystemet. For å få flere i arbeid og aktivitet, ønsker regjeringen et mangfold av leverandører og fagmiljøer ⁹⁴

⁹⁴ <https://www.regjeringen.no/no/tema/arbeidsliv/arbeidsmarked-og-syssetting/innsikt/sosialt-entreprenorskap/id2009201/>

Sosialt entreprenørskap – aktivitetene – skape noe nytt for å møte et sosialt problem.

Sosiale entreprenører – aktørene som rendyrker det sosiale entreprenørskapet og tilbyr en tjeneste eller produkt som både gir en sosial effekt og en bærekraftig virksomhet.

Effektene – sosial verdi og sosial innovasjon. Effektene kan skapes alene eller i samarbeid med andre aktører: Offentlig sektor, frivillig sektor og næringslivet.

I Nordisk Ministerråds rapport om *Sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon* fra 2015 (se trekkes det fram fem kjennetegn ved sosiale entreprenører:

1. er rettet mot et sosialt formål der det er et udekket behov
2. bidrar med nye løsninger på utfordringene
3. involverer brukerne for arbeidet, medarbeiderne og andre sentrale interessenter
4. drives av de sosiale resultatene, men også av en forretningsmodell som kan gjøre virksomheten levedyktig og bærekraftig
5. samarbeider på tvers av fagfelt og virksomhetsmodeller.

Ved hjelp av mange gode innspill fra offentlige virksomheter, sosiale entreprenører og forskere, har KMD laget inspirasjonsheftet *Veier til samarbeid Sosiale entreprenører som samarbeidspartnere i offentlig sektor – eksempler og idéer* for å inspirere til samarbeid mellom offentlig sektor og sosiale entreprenører⁹⁵:

Eksempel på sosial entreprenør i Asker

Sisters in Business⁹⁶:

- en sosial virksomhet som jobber for å skape et sosialt og økonomisk bærekraftig samfunn.

Målsettingen er å skape arbeidsplasser for innvandrerkvinner der de får opplæring og oppfølging ut fra individuelle behov. At innvandrerkvinner ikke kommer inn på arbeidsmarkedet har mange negative konsekvenser for oss alle. De skaper derfor verdier for:

⁹⁵ Veier til samarbeid Sosiale entreprenører som samarbeidspartnere i offentlig sektor – eksempler og idéer: https://www.regjeringen.no/contentassets/314a2ddf427b4bea95fd2a3900371149/no/pdfs/inspirasjonshefte_uu.pdf

⁹⁶ <https://www.sistersinbusiness.no/>

Samfunnet

- gjennom å skape lønnsomme enheter som sysselsetter kvinner
- gjennom reduserte stønadsutbetalinger og økte skatteinntekter
- ved å ivareta håndverkstradisjoner
- ved å bygge opp under bærekraft i form av kortreist, gjenbruk, reparasjoner, med mer

Kunder

- ved å levere god kvalitet på produkter og tjenester de trenger, laget med sjel

Kvinnene

- bedre helse, bedre språk og økt kompetanse, økonomisk selvstendighet, økt livskvalitet, økt selvtillit og innpass i et spesielt inkluderende miljø.

Relevant litteratur

Andersen, L. L. (2016) Social innovasjon og sosialt entreprenørskap. I: R. Posborg, H. Nørrelykke, & H. Antczak (Eds.), *Socialrådgivning og sosialt arbejde*. En grundbog. 3. udg (pp. 545–560). København: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, L.L. & Espersen, HH (2017) Samskaping, samproduksjon og partnerskaber – teoretiske perspektiver. I: Sosialstyrelsen (Ed) *Partnerskaber og samarbeider mellom det offentlige og sivilsamfunnet*. Sosialstyrelsen, Danmark.

Arnesen, S. (2018) Demokratisk legitimitet. Foredrag på Kommunal- og moderniseringsdepartementets konferanse for prosjektet Fremtidens lokaldemokrati i nye kommuner. 26. september 2018.
https://www.regjeringen.no/contentassets/e74264c4e7974fdc919577172a531063/arnesen_lokaldemokratikonferanse_manus.pdf

Bjørnskov, C. and P-G. Méon (2013) Is trust the missing root of institutions, education, and development? *Public Choice* 157(3-4), December 2013.

Brandsen, T., T. Steen and B. Verschuere (ed.) (2018) *Co-Creation. Engaging Citizens in Public Services*. Routledge Critical Studies in Public Management. Rutledge.

Brandtzæg, B.A. & Haukeland, P.I. (2013). *Naturarven som verdiskaper. Statusrapport 2013*. Telemarksforsking. TF-notat nr. 22.

Brandtzæg, B.A. (2009). *Frivillige kommunesammenslutninger 2005-2008. Erfaringer og effekter fra Bodø, Aure, Vindafjord og Kristiansund*. Telemarksforsking. Rapport nr. 258.

Brandtzæg, B.A. (2014b). *Kommunesamanslåing og regional utvikling. Betydning av identitet og tilhørighet*. Telemarksforsking. TF-notat 29/2014.

Brandtzæg, B.A., & Haukeland, P.I. (2011). *Verdiskapingsprogrammet for kulturminner. Årsrapport for 2010 med utviklingstrekk gjennom prosjektperioden*. Telemarksforsking. TF-notat nr. 5.

Brandtzæg, B.A., Aastvedt, A., Lie, K., Thorstensen, A. & Storm, H. (2011). *Utgreiing av kommunestruktur i Ryfylke*. Telemarksforsking. Rapport nr. 282.

Bråten, S. (1973), "Model Monopoly and Communication: Systems Theoretical Notes on Democratization". *Acta Sociologica*, 98-107.

Distriktsenteret (2014) *Nærdemokrati. Kunnskap og erfaringer fra arbeidsverkstedet på Værnes 23. oktober 2014*. Hefte.

Ekspertutvalget (2014). *Kriterier for god kommunestruktur. Delrapport fra ekspertutvalg, mars 2014*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (1998). *The Endless Transition: A 'Triple Helix' of University-Industry-Government Relations*. *Minerva* 36, 203–208.

Hanssen, G.S., Klausen, J.E. & Winsvold, M. (2013). *Erfaringer med nærdemokratiske ordninger i Norden*. NIBR-rapport 2013:4.

Hansen, M. (2009) Collaboration - How leaders avoid the traps, build common ground, and reap big results. *Harvard Business Review*.

Haukeland, P.I. & Brandtzæg, B.A. (2019). *Bred verdiskaping som strategi for bærekraftig stedsutvikling*. Vitenskapelig artikkel i *Utmark* : tidsskrift for utmarksforskning 1/2019.

Haukeland, P.I., & Brandtzæg, B.A. (2009). *Den brede verdiskapingen. Et bærekraftig utviklingsperspektiv*. Telemarksforsking. TF-notat nr. 20.

Haukeland, P.I., Svoldal, S. Brandtzæg, B.A., Clemetsen, M., Krogh, E., Bjørnstad, K., Mose, I., Siegrist, D. Hammer, T., & Weixlbaumer, N. (2010). *Landskapsøkonomi. Bidrag til bærekraftig verdiskaping, landskapsbasert entreprenørskap og stedsutvikling. Med eksempler fra regionalparker i Norge og i Europa*. Telemarksforsking. TF-rapport nr. 263.

Haukeland, P.I., & Brandtzæg, B.A. (2011). *Naturarven som grunnlag for bred verdiskaping. Samlede oppstartanalyser fra verdiskapingsprogrammet Naturarven som verdiskaper*. Telemarksforsking. TF-notat nr. 52/2011.

Hegna, K. (2018). Endringer i samfunnspolitisk engasjement og deltakelse blant ungdom 2009-2016. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(1).

- Hibbing, J. R., & Theiss-Morse, E. (2002). *Stealth Democracy: Americans' Beliefs About How Government Should Work*. Cambridge Studies in Public Opinion and Political Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Johannessen, M.R., L. Berntzen og T. Bøe (2019) *Digitalt lokaldemokrati? En evaluering av PostItLocals pilotprosjekt i fem kommuner*. USN-Handelshøgskolen rapport 2019.
- Johannessen, Marius Rohde. (2018). Genres of Participation in Social Networking Systems: A Study of the 2017 Norwegian Parliamentary Election BT - Electronic Participation. In N. Edelmann, P. Parycek, G. Misuraca, P. Panagiotopoulos, Y. Charalabidis, & S. Virkar (Eds.), *Lecture Notes in Computer science* (pp. 64–75). Cham: Springer International Publishing.
- Johannessen, Marius Rohde. (2019) *Lokalpolitiske debatter i nye medieomgivelser*. Paper på Norsk Medieforskerkonferansen, 18.-19. oktober 2018, Bodø. Upublisert.
- Klausen, J.E., Arnesen, S., Christensen, D.A., Fokstad, B. Hansen, G.D., Winsvold, M. & Aars. J. (2013). *Medvirkning med virkning? Innbyggermedvirkning i den kommunale beslutningsprosessen*. Samarbeidsrapport NIBR/Uni Rokkansenteret 2013.
- KMD – Kommunal og moderniseringsdepartementet. Temaside på Regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunereform/Verktoy/lokaldemokrativeilederen/kommunen-og-innbyggere/nardemokratiske-ordninger/id2425372/>
- Kobro, L.U. (2018) *La oss gjøre det sammen! Håndbok i lokal samskapende sosial innovasjon*. KS og USN. <https://openarchive.usn.no/usn-xmliui/handle/11250/2488431>
- Kroken, R., og O.J. Madsen (red) (2016). *Forvaltning av makt og moral i velferdsstaten. Fra sosialt arbeid til «arbeid med deg selv»?*. Gyldendal Akademisk
- Kulturdepartementet (2010) NOU 2010:14 - *Lett å komme til orde, vanskelig å bli hørt – en moderne mediestøtte*.
- Momrak, A.M. & Leikvoll, G.K. (2019). *Innbyggerinvolvering og samsskaping i kommunal sektor*. Telemarksforskning. Rapport 471.
- Mose, I. (2010). *Dynamiske verneområder og integrert stedsutvikling*. I Haukeland, P.I. et al. (2010). *Landskapsøkonomi*. Telemarksforskning. TF-rapport Nr. 263.
- Porter, Michael E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: Macmillan.
- St.meld. nr. 33 (2007-2008) *Eit sterkt lokaldemokrati*.
- Svardal, S., L.U. Kobro, G.K.AA. Leikvold, C. Sørhaug og A. Thorstensen (2015) *Sluttrapport fra følgeevaluering av programmet Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK)*. TF-rapport nr. 352, 2015.
- Sønderskov, M. (2019) *Lokalpolitikernes holdninger til borgerdeltakelse: En propp for demokratisk innovasjon? Ph.d.-avhandling i innovasjon i tjenesteyting i offentlig og privat sektor*. Handelshøgskolen Innlandet - fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap.
- Torring, J., E. Sørensen, M. Winsvold, og A. Røiseland (2017) *En ny politisk arbeidsform? Evaluering av oppgaveutvalg i Svelvik kommune våren 2017*. Notat.
- Tortzen, A. (2016) *Samskabelse i kommunale rammer*. PhD afhandling Roskilde Universitet.
- Tortzen, A. (2017) *Leading co-production: Three leadership styles and how they affect the quality and public value of co-production processes*. Paper for PUBSIC 2017, 15-17 November 2017, Lillehammer, Norway.
- Vareide, K, Kobro, I. og Storm, H. (2013). *Forslag til ny programteori for attraktivitet. Milepelsnotat 2*. Telemarksforskning. TF-notat nr. 11/2013.
- Vike, H. (2004) *Velferd uten grenser: Den norske velferdsstaten ved veiskillet*. Akrope Forlag.
- Vike, H., A. Brinchmann, H. Haukelien, R. Kroken og R. Bakken. (2002) *Maktens samvittighet. En publikasjon under Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*. Gyldendal Oslo.
- Whiteley, P.F. (2000) *Economic Growth and Social Capital*. Political Studies. Volume 48:3, June 2000. Pp 443-466.
- Zak, P.J. and S. Knack (2001) *Trust and Growth*. The Economic Journal. Volume11: 470, March 2001. Pp. 295-321